

Mladika

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

67

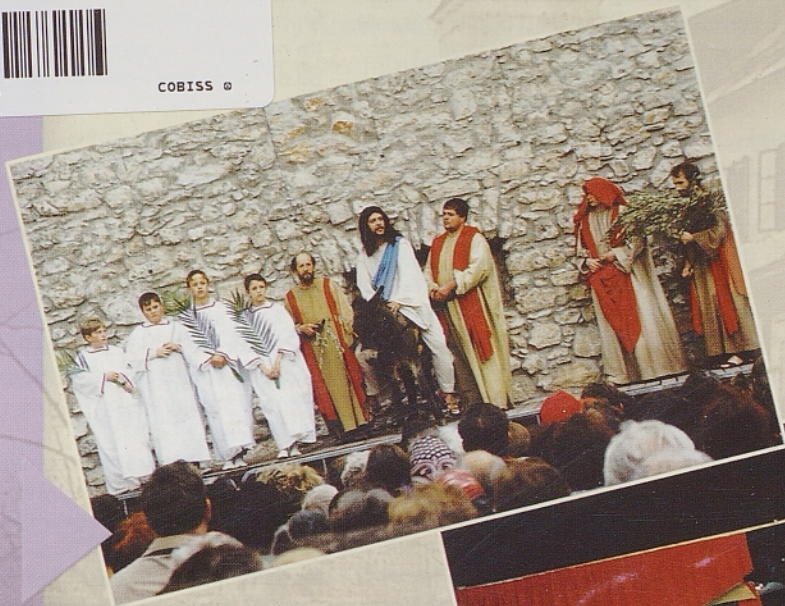
117 986 1999

9901024,4

COBISS ©

4/99

kultura srečanja literatura intervjuji rast

MLADIKA 4

IZHAJA DESETEKRAT V LETU

LETO XLIII.

1999

KAZALO

Tragedija na Balkanu	65
Irma Marinčič Ozbolt:	
Kaj pa razprodaja iz garaže?	66
Pod črto	67
Mogoče vas bo zanimalo	
zvedeti, da	71
Drago Štoka: Na trgu Navona	72
Jože Cukale: Ko se bo zdanilo	73
Karolina Godina: Dr. Marijan Šef,	
zdravnik, jezuit	74
Bruna Pertot: Ko v velikem	
travnju trave prekijajo	79
Ivo Jevnikar:	
Kap. John Earle o angleških	
misijah in službi SOE	81
Antena	85
Martin Jevnikar:	
Umrla je mladinka	
pisateljica Branka Jurca	91
Martin Jevnikar: Zamejska in	
zdomska literatura (Ivan Ko-	
bal)	92
Ocene: Knjige: Slovenska izse-	
ljenska književnost, 1. knjiga	
(M. Jevnikar); Okus teme (C.	
Velkovich); Acta historiae artis	
Slovenica, 3 (S.K.); M. Korat-	
czuk, Obolungwe (N. Zaghet);	
R. Brague: Prihodnost zaho-	
da (A.R.); C. Moeller: Moder-	
na literatura in krščanstvo	
(A.R.)	93
Na platnicah: Pisma; Za smeh;	
Listnica uprave	

Priloga: RAST 127-99

Uredništvo in uprava:

34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040/370846 - fax 040/633307

E-mail: urednistvo@mladika.com

Izdaja: MLADIKA z. z. o. z.

Reg. na sodišču v Trstu št. 193

Član USPI

(Zveza italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane
5.000 lir. Celoletna naročnina za Ita-
lijo 40.000 lir; nakazati na poštni
tekoči račun 14470348 - Mladika -
Trst. Letna naročnina za Slovenijo
40.000 lir ali enakovreden znesek v
drugih valutah. Druge države 45.000
lir (ali enakovreden znesek v tuji
valuti), po letalski pošti 55.000 lir.

Tisk in fotostavek:

"graphart snc", Obrtna cona Dolina
Dolina 507/10 - tel. 040/8325009

pisma

Pisma v tej rubriki izražajo mnenja dopisnikov in ne obvezujejo uredništva

BALKANSKA VOJNA

23. aprila letos je g.a Sonja Sirk objavila v PD pismo, ki je skoro v celoti eno samo zagovarjanje Srbov in Miloševičeve politike proti bombardiranju zavezniških sil.

Vživel sem se v Hitlerjev čas in pismo g. Sirk takole prestavil v tisti čas, ko je Evropa trepetala pred nemškim diktatorjem.

Bralec naj sam vidi, ali so primerjave Hitlerja z Miloševičem utemeljene ali ne!

"Razmišljanje... o balkanski vojni prinaša vprašanja, ki si jih mnogi postavljamo vsak dan s tesnobo in žalostjo v srcu... Res je, da so žal mnogi odgovori še nejasni, pa se vendar sprašujem: ali res verjamemo, da bombardira NATO ta del Evrope zaradi človekoljubja do Albancev? Kako lahko koristi popolno ekonomsko uničenje Srbije? Ali ni morda Američanom Srbija na poti zaradi drugih razlogov in je tragedija etničnega čiščenja na Kosovu le nesramna priložnost, da s silo doseže določene interese v Evropi?..."

V času Hitlerjevih napadov bi se razmišljanje Sonje Sirk takole glasilo:

"Razmišljanje... o svetovni vojni prinaša vprašanja, ki si jih v Evropi mnogi postavljamo vsak dan s tesnobo in žalostjo v srcu... Res je, da so žal mnogi odgovori še nejasni, pa se vendar sprašujem: ali res verjamemo, da bombardirajo zavezniki Nemčijo zaradi človekoljubja do Judov, Slovencev, Poljakov, Čehov...? Komu lahko koristi popolno ekonomsko uničenje Nemčije? Ali ni morda Američanom in njihovim zaveznikom na poti Nemčija zaradi drugih razlogov in je tragedija etničnega čiščenja v Evropi (Dachau, Auschwitz in tako

dalje) le nesramna priložnost, da s silo dosežejo določene cilje v Evropi?..."

Za primerjavo se gospe Sonji Sirk opravičujem, bralce pa pozivam, naj o tej primerjavi le nekoliko razmislijo, da jih ne bo jutri pred zgodovino sram, ali pa da ne bodo v kakršnikoli zadregi.

P.B.

* * *

KRIŽ S KRIŽI

Spoštovani urednik!

V Sloveniji so pred kratkim vrnilo izvirno ime Vipavskemu Križu, ki je po petdesetih letih spet postal Sv. Križ.

To je sklenil po nekaj burnih sejah občinski svet ajdovske občine in tako popravil krivico, ki so jo zagrešile povojne jugoslovanske oziroma slovenske oblasti.

Pri nas je nekaj podobnega, seveda iz drugih nagibov, napravil fašizem, ki nam je poitalijančil priimke in dajal našim vasem, mestom in naseljem italijanska imena, večkrat tudi s spakodranimi in nemogočimi prevodi. Mimogrede: to nekateri še danes počenajo. Naprimer doberdobska občina, ki je na lastno pest spremenila med drugim naziv naselja "Hišarji" v "Issari" (cestna tabla na pokrajinski cesti!).

Mnogi od nas so si priimke po eni ali drugi poti spet vrnilo v slovensko obliko, nekateri kraji so spet dobili izvirno ime.

Pri nekaterih primerih pa smo tudi pri nas jugoslovanizirali imena naših vasi, tako je npr. po vojni "Sv. Križ" pri Trstu postal enostavno "Križ", češ da tej vasi domačini tako pravijo. Pa je temu res tako?

Sv. Križ je v času avstroogrškega cesarstva in po njem bil in se pisal

3 stran platnic ⇨

SLIKE NA PLATNICI: Škofjeloški pasijon; Obtoženi volk v izvedbi Slovenskega odra; mešani zbor Beneške korenine v Peterlinovi dvorani ob podelitvi nagrade Vstajenje (foto Maver in Kroma).

UREDNIŠKI ODBOR: Jadranka Cergol, Lilijana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Nadia Roncelli, Ester Sferco, Tomaž Simčič, Breda Susič, Neva Zaghet, Zora Tavčar, Edvard Žerjal in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Marija Češut, Danilo Čotar, Diomira Fabjan Bajc, Ivo Kerže, Lučka Kremžar De Luisa, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemač, Adrian Pahor, Štefan Pahor, Bruna Pertot, Marijan Pertot, Mitja Petaros, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Marko Tavčar, Andrej Zaghet in člani uredniškega odbora.

Tragedija na Balkanu

“Ne morem verjeti, da to počno Srbi, ker če bi to bilo res, bi moral sovražiti lasten narod.” Tako je dejal dobromisleči Srb že ob strahotah, ki so se dogajale v Bosni in Slavoniji, ko je hotel opravičiti svojo zaverovanost v Miloševićevo Jugoslavijo in srbsko skrajno nacionalistično politiko. Že skoraj pol stoletja živi na Zahodu, a Milošević ga je pridobil s svojim nacionalizmom...

Srbi so se čutili vkleti že v prvi kraljevi Jugoslaviji in še bolj v socialistični Federativni, ker je načrtno uveljavljala jugoslovanstvo. Srbščina bi gotovo prevladala, toda srbski narod bi izgubil svojo zavest izvoljenega ljudstva. Zato so po Titovi smrti začeli graditi Veliko Srbijo na račun ostalih sestavin države: prvemu nasilju na Kosovu je sledila kriza s Slovenijo in potem višek v Slavoniji in Bosni... Kosovska tragedija je samo dopolnilo.

“Ne morem verjeti...” bi še danes lahko zvenelo prepričljivo, da nismo sledili divjemu obleganju Vukovarja, nepreglednim kolonam nesrečnih ubežnikov, uničujočemu bombardiranju Sarajeva, goreči muslimanski knjižnici, zasedam brezsrčnih prostih strelcev, odkrivanju množičnega grobišča v Srebrenici...

Zdaj je več kot pol milijona Kosovarjev pribežalo v Albanijo in Makedonijo... dvestotisoč pa se jih skriva po gozdovih...

Po vseh tragedijah, za katere je dokazano, da so jih zakrivili Srbi, ne moremo niti razumeti stiske srbskega prebivalstva, ko se je moralo umikati pred nezadržnim naraščanjem Šiptarjev, ne moremo jemati resno srbskih priseg na slavno zgodovinsko preteklost, ne moremo bolečo izgubo Kosovega polja upoštevati kot nekaj tragičnega... Spoznavamo lahko le njihov strah, da se bodo čez trideset let znašli v manjšini tudi v sami Srbiji, ne moremo pa razumeti nasilja, ki ga srbski režim z vojsko in proslulimi paravojaškimi enotami izvaja nad nedolžnim prebivalstvom, ženskami, otroki in ostarelimi. Ukrepanje bi bilo upravičeno v korist srbskega naroda in sožitja, toda ne na način, ki ga je izbral Milošević s svojimi somišljeniki z očitnim namenom, da bi obdržal oblast še zadnji režim socialističnega kova v Evropi, v resnici pa, da bi lahko še naprej in še bolj temeljito izropal državo.

Da se je Milošević obdržal na oblasti, se mora zahvaliti Zahodu, ki mu je pomagal, da je prebredel kritične trenutke razpadanja Jugoslavije. V zahodnih diplomacijah so bili vsi pripravljeni verjeti, da ima Milošević še zadosten ugled in moč, da lahko sooblikuje politiko na Balkanu. Zdaj je dokazal, da je edini pravi sovražnik miru v tem delu Evrope in da je edini pravi sovražnik srbskega naroda. Resnična tragedija je v tem, da ta narod verjame prav njemu in njegovim blodnjam, vključno tudi njegovemu brezglavemu izzivanju Nata, vojaškega aparata Zahoda. Vojna seveda nič ne rešuje, pač pa pušča za sabo samo razbitine in smrt. Zdaj jo razumemo kot rezultat napačne ocene zahodnih diplomatov, ki so bili prepričani, da se bo Milošević uklonil ultimatu, Beograd pa je bil prav tako prepričan, da je Nato sposoben samo groženj in da navsezadnje ne bo udaril. Rezultat so stotine žrtev in razbita država, ki jo bo isti Zahod, ki jo zdaj podira, moral potem na novo graditi. Popuščati etničnemu čiščenju ob koncu še tako razrvanega tisočletja v Evropi pa le ni bilo mogoče. Prav tako tudi ni več na mestu kakršnakoli naša simpatija do Miloševića v imenu že zdavnaj preživelega panslavizma.

Naj še tako srčno želimo, da bi bilo tragedije na Balkanu konec, preden bi bila dotiskana ta številka Mladike, se ta želja, žal, ne bo uresničila, pa čeprav bi Nato ta trenutek ustavil letalske napade na Srbijo.

Kaj pa razprodaja iz garaže?

Irma Marinčič Ozbalt

Druga nagrada na literarnem natečaju Mladike

“Prava reč!” pravi Lucy. “Jaz sem v življenju kupila in prodala že nič koliko hiš!”

“Jaz ne prodajam hiše.”

“Je ne? Saj si pravkar rekla...”

“Ne, ne hišo. Dom prodajam, dom.”

“Hišo, dom, kar že je. Kakšna razlika pa je v tem?”

“Velikanska razlika. Ti tega ne moreš razumeti.”

Popoldne je prenasličeno z mlačno vlago. Le tu in tam potegne od Zaliva komaj zaznavna sapica. Rdeči repi krtač za steklenice, kot pravijo temu cvetočemu grmičju vzdolž parkirišča pred podolžnim poslopjem, vise s pajčevinasto tankih vejic kot utrujene zastavice. Ventilator pod stropom zamreženega balkona leno mrmra. Ledene kocke v visokih kozarcih čaja, ki stoje na mizici iz litega železa, se počasi topijo. Kadar se katera od žensk premakne in poseže za svojim kozarcem, naslonjalo njenega pletenega stola žalostno zaječi.

“Ne morem razumeti? Česa? Nobene razlike ni. V časopisnih oglasih včasih piše ‘Prodaj hišo’, včasih pa ‘Prodaj dom’. Oboje pomeni isto.”

“Ne, ne isto.”

“Kakor hočeš. Hočem le reči, le zakaj se tako razburjaš v zvezi s to zadevo? Saj si mi sama že večkrat rekla, da ti je tvoj stari dom le še v breme, da ti požira tisoče dolarjev, od njega pa nimaš nič. Čim hitreje se ga iznebiš, tem bolje zate. Nisi rekla tako?”

“Sem, na žalost je res tako. A kot sem ti že večkrat skušala dopovedati, jaz ne prodajam hiše. Dom prodajam, dom.”

“No, pa sva spet tam. Kakor že. Ali si se že kaj odločila, kaj boš napravila s pohištvo? S posodo, gospodinjskimi aparati, vsem pač, kar je v hiši.”

“Oh, tako daleč še nisem razmišljala! Le kaj naj napravim z vsem tem?”

“Razprodaj iz garaže! Zakaj ne bi napravila razprodaje iz garaže?”

Irenin razglašeni smeh se odbija od obokanega stroga balkona, kot bi tolkli orehi po pločevinasti posodi.

“Sem rekla kaj tako neumnega?”

“Razprodaj iz garaže, Bog se usmili! Pri nas nimajo razprodaj iz garaže.”

“Nimajo? Kaj pa razprodaj z dvorišča?”

“Ne, tudi ne, sploh ne.”

“Razprodaj inventarja? V tvojem primeru bi šlo za razprodajo inventarja, bi rekla.”

“Lucy, ti tega ne razumeš, res ne.”

“Kaj pa je pri tem treba razumeti? Vse kaže, da danes ne razumem ničesar več.”

Lucy seže po kozarcu in srkne požirek ledenega čaja. Rahlo je užaljena.

“Ne bodi huda, Lucy. A tam, kjer sem jaz doma, ljudje nikoli ne prodajajo svojega imetja na stojnicah pred hišo. Takih razprodaj pri nas ne poznajo, res ne.”

“Kaj pa napravijo s svojo šaro, kadar prodajo hišo? Dajo vse Salvation Army? Dobrodelnim društvom?”

“Prvič, pri nas ni nobene Salvation Army, nobenih trgovin dobrodelnih društev, nobenih izmenjav ovržene šare. Drugič, ljudje svoje imovine nikoli ne prodajajo. Kadar si nabavijo kaj novega za hišo, denimo pohištvo, stare kose preprosto porinejo na podstrežje, kjer ostanejo do pamtveka in nabirajo pajčevine in prah.”

“Kakšna nesmiselna potrata! Ja, kaj pa napravijo z vso tisto šaro, kadar prodajo hišo?”

“Vidiš, spet ne razumeš. Ljudje svojih hiš ne prodajajo, ker so njihove hiše njihovi domovi. Večinoma gre za stare hiše, ki prehajajo iz roda v rod.”

“Ne prodajajo! Kaj se ljudje ne naveličajo živeti zmeraj med istimi zidovi? Prav gotovo so jih siti, posebno, ko jim postane jasno, da se njihove stare bajte ne da več modernizirati ne popraviti. Kaj pa naredijo potem? Žive v enakem ali še večjem neudobju, kot so živeli njihovi predniki?”

“Ne, tako pa ne. Tudi nove hiše zidajo, morda vsaka tretja, četrta generacija. Novi dom si navadno postavijo tik poleg starega. Ničesar ne prodajo; stara hiša navadno ostane, kot je bila. Uporabljajo jo za shrambe, delavnice, vse tako.”

“Nekoč bom pa res morala s teboj, da si ogledam tisto tvojo staro domovino. A zakaj ne bi ti vpeljala nekaj novega? Zakaj ne bi napravila razprodaje iz garaže? Morda bi bila to taka senzacija, da bi te posneli za televizijo, ali kaj podobnega.”

“Oh, Lucy...”

“Spet ne razumem, kaj?”

“Ne moreš. Ne moreš razumeti. Nekega dne boš res morala z menoj.”

Lucy si spet natoči čaja. Potem gre v kuhinjo in prinese iz svojega velikanskega, bleščečega hladilnika vedrce ledenih kock.

Popoldne se vleče. Zgodnji pomladni dan je in temperature že napovedujejo tisto dušečo vročino neskončnega floridskega poletja. Irena bo čez nekaj dni odšla. Odhaja v Slovenijo. Deželo, ki je tako neresnična, tako nedojemljiva, kot bi bila na Luni. Tam bo ostala dalj časa, pravi, ker bo obiskala tudi svoje sorodnike in prijatelje. Lucy jo bo pogrešala, posebno ob sobotah zjutraj, ko se bo morala na vse mogoče razprodaje voziti sama. Polovico užitka je v tem, da stikaš po kupih nametanega blaga s prijateljem in skupaj razburjena vzklikata, kadar naletita na kaj posebnega. No, pa saj bo Irena nazadnje le prišla nazaj, najbrž še pred jesenjo.

Lucy dvigne ročko z ledenim čajem in spet natoči. Vrč je težak, keramičen, okrašen s krošnjami palm in dolgokljunimi toucani. Tropski ptiči, grdogledi, živopisani. Posodo sta z Ireno odkrili lansko zimo na neki razprodaji z dvorišča. Nekje blizu Tampe.

Da nimajo razprodaj iz garaže? Nobenih razprodaj izpred hiše?

Lucy ljubeče pogleduje na svoje zaklade: okroglo belo položeno mizico iz litega železa, iz bambusa spletene stole, rožaste blazinice. Celo pahljačasti slamnati podstavki za kozarce so z ene takih razprodaj.

Koliko je pa že ura?

Šele pet popoldne?

O, ja, pa ura, njena velika, težka srebrna ura. Našla jo je na neki razprodaji na Siesta Beach. Tam so take razprodaje bolj redke, a kadar na katero naletiš, tam dobiš kaj boljšega, saj tam žive milijonarji, ki kar naprej kupujejo in prodajajo svoja razkošna stanovanja v nebotičnikih na plaži.

Lepo je tukaj, v tem lenem tropskem paradižu. Lucy rahlo zavzdihne. Kot bi predla zadovoljna mačka.

Oh, lej no!

Na obzorju se je razrasel oblak, tam nekje nad otokom Longboat Key. Morda bo deževalo. Če pa ne, bo večer soparen in bo treba vključiti hlajenje. Da bi le šel dež!

* * *

Dežuje.

Plešivica je zavita v črnkasto meglo. Hoste na oni strani Krke so umazano zelene, olivno sive. Čez cesto se grozeče riše obris velikega, štorastega poslopja. Kot težak, napol prebujen slon. Nekoč je bil tu čez cesto sadovnjak. Svetlozelen sadovnjak, poln vsake sorte jablan in hrušk, sliv in vsemogočega sadja, sadovnjak, ki ga je pred otroki iz soseske varovala visoka lesena ograja. Planke, Kadunčeve planke, Kadunčev vrt. Kot prepovedani Raj. Le strogih angelov z meči ni bilo, da bi zapirali vstop vanj. Sadovnjak je bil last cerkve. Pravzaprav upokojenih duhovnikov, ki so prej službovali pri Fari. Prelep je bil tisti vrt, zapeljiv, in otroci so vedeli za luknje, skozi katere so se pretikali, da so

pod črto

Internacionalizacija ja, internacionalizacija ne

Aurelio Juri, bivši koprski župan, zdaj pa poslanec za liberalno demokracijo v slovenskem parlamentu, je na cvetno nedeljo po slovenski RTV zelo krepko utemeljeval internacionalizacijo vprašanja, ki zadeva razkosanje koprške občine, v smislu razsodbe ustavnega sodišča. Gre za odkrito akcijo proti slovenskemu ustavnemu sodišču.

Morda ima A. Juri v tej zadevi prav, gotovo ima prav, da se zavzema za pravice italijanske manjšine na Koprskem, kateri pripada, moti pa vendarle objestnost, ki je ni skrival, ko je zmagoslavno napovedal prihod raznih mednarodnih organov, ki naj bi se "pozabavali" s slovensko nerodnostjo.

Toda nas zanima, zakaj enaka ali podobna internacionalizacija ne bi bila nikakor primerna za dolgotrajne in upravičene zahteve slovenske manjšine na tej strani meje. Ali nam bo eden izmed tistih slovenskih manjšinskih predstavnikov, ki so se izrekli proti internacionalizaciji z naše strani, povedal zakaj za Slovence v Italiji ni primerno to, kar je primerno in dobro za Italijane v Sloveniji?

Levica in Kosovo

Vojna na Kosovu in v Srbiji povzroča moreče vzdušje in veliko zaskrbljenost tudi pri nas. Znotraj naše skupnosti je že stekla solidarnostna akcija v korist žrtvam vojne, prirejenih pa je bilo tudi že več debatnih večerov, na katerih nastopajo časniki, izobraženci in - žal - tudi politiki.

Zakaj žal? Ker enostavno smo v zadnjih tednih bili ponovno priče reprodukciji - v malem seveda - polemikam, ki razdvajajo predvsem italijanske levičarske stranke, zlasti tiste, ki so nastale, kot je s posrečenim izrazom napisal Damijan Terpin v Novem glasu, s klonacijo komunistične partije. Te stranke in njihove slovenske komponente so že priredile svoja srečanja, na katerih so hotele izraziti svoje strinjanje oz. nestrinjanje z letalskimi napadi na Zvezno republiko Jugoslavijo. V Primorskem dnevniku 21. aprila pa smo lahko prebrali poročilo o večeru, ki je potekal v Trebčah v organizaciji skupine mladih in domačega društva in ki so se ga udeležili - poleg zgodovinarja prof. Jožeta Pirjevca in mladega srbskega intelektualca - Dure Vukse - še Miloš Budin za Leve demokrate,

prišli do prepovedanega sadja. Pa saj so tiste težke veje, vse obložene s cukrenovijoličnimi slivami, visele daleč preko plotu, prav na sredo ceste.

Zdaj tam ni nobenega drevja več. Grdo sivo poslopje stoji zdaj sredi nekdanjega vrta, trgovina z železnino in kmetijskimi stroji. Pred njim se kopičijo zvitki žice in vreče z umetnimi gnojili. Pa dež! Kaj ne bo vse tisto železo zarjavelo, se ne bodo vreče razlezle in gnojilo raztopilo?

Irena se trese. Hladno in vlažno je danes, čeprav se pomlad že preveša v poletje. Zapne si jopico, čisto do vratu. Pogled s praga je res ni mogel ogreti. Dvigne skodelico s kavo in popije še zadnji požirek. Potem odnese skodelico v kuhinjo.

Kuhinja. Le veliki beli štedilnik iz svetlikajočih se keramičnih ploščic je še ostal. Tam stoji, sredi kuhinje, trdo zasidran, tak, kot je bil zmeraj. Ob steni še zmeraj stoji pralni stroj. A nihče ni ničesar opral v njem, že odkar je umrla mama. Že šestnajst let je od tedaj. Najbrž je ves zarjavel, neraben. Naj kar ostane v hiši, pa naj novi lastnik premišlja, kaj napraviti z njim. Na steni nad ognjiščem krušne peči je še pred leti visel lesen lopar. Pod njim pa tiste stare burklje z vilicami iz litega železa. Zadnjič pa je nekdo oboje snel z razmajanih žebeljev in lopar se mu je kar v rokah razlezel na kosčke. Na kuhinjska tla se je vsulo žaganje. Hladilnik mrmra. Majhen je, a vztrajno živ. Ne ve, kaj se dogaja okoli njega. Poleg hladilnika stoji omara, polna krožnikov, skodelic, skled, loncev in ponev.

O, moj Bog, kaj naj naredim z vsem tem? vzdihne Irena.

Utrujena je, tako silno utrujena. Najraje bi zaprla oči in zaspala nekje v tej napol prazni hiši. Tej mrzli hiši, tej hiši brez duše, tej mrtvi hiši. Povsod diši po vlagi, prahu in pajčevinah. Diši po hiši, kjer ni nikogar več, hiši, kjer že celo večnost iz kuhinje ne diši več po hrani, kjer že zdavnaj nihče več ne kuri, kjer družinske sobe že zdavnaj ne ogrevajo več valovi toplote od krušne peči. Zoprna, pusta hiša. Nikomur več ne želi dobrodošlice. Moj dom. Moj mrtvi dom.

Zunaj pa kar naprej dež. Hvala Bogu, da streha ne pušča. Pa kako bi? Saj je na hiši čisto nova streha, draga streha iz težke rdečeoranžne opeke, obrobljena z novimi, svetlimi žlebovi in odtočnimi cevmi. Irena je dala streho prekriti komaj pred tremi leti. Še prej pa je dala vstaviti nova okna, solidna, dvojno zasteklena okna, zaščitena z lesenimi oknicami. Strahotni stroški. Vse za nič.

Hiša je zdaj sicer zavarovana pred elementi, ni pa oživela. Je kakor truplo oblečeno v zakmašna oblačila - za pogreb. In taka mrtva tišina.

“Hoj, hoj, si sama?”

“Ja, sama, pridi naprej, Rezka. Hočeš kofeta?”

“Oh, ne, sem ga danes popila že nič koliko. Veš, sem te prišla vprašat, če bi lahko jaz vzela tisti dve sliki iz sobe, kjer sta spala vaša mama in oče, tisto Srce Jezusovo, pa Marijo Brezmadežno. Če jih nisi obljubila že komu drugemu? In, kajpa, če jih ne misliš vzeti s seboj.”

pod črto

Stojan Spetič za Stranko italijanskih in slovenskih komunistov ter Igor Canciani za Stranko komunistične preнове. Ponovno je bila na ogled slika, ki jo kaže italijanska vsedržavna levica danes: Levi demokrati, ki imajo tudi predsednika vlade, so za napade, Stranka komunistične preнове, ki je v opoziciji, jim nasprotuje, Stranka italijanskih (in slovenskih) komunistov pa je kritična do napadov, a kljub temu ostaja v vladi.

Če k vsemu temu dodamo tudi določeno sprenevedanje, ostaja človek po branju poročila v Primorskem dnevniku s še grenkejšim priokusom. Miloš Budin je npr. dejal, da levica ne more dovoljevali etničnega čiščenja: kje pa je bila levica zadnjih deset let, ko so bile napadene Slovenija, Hrvaška in Bosna? Spetičeva izjava, da

“v tem bordelu ni nobene device” se glede okusa in sočutja do žrtev komentira že sama po sebi in je samo odraz miselnosti, po kateri so vsi krivi in istočasno nihče (nekdo pa je konec osemdesetih let le začel z mitingaštvom, mar ne?). Kaj pa reči o Cancianijevi trditvi, da je Osvobodilna vojska Kosova “gverilska in nelegitimska vojaška formacija”? Ali ne velja isto za kurdske upornike in mehiške zapatiste, navsezadnje pa tudi za slovenske partizane v drugi svetovni vojni?

Pri vsem tem se človek ne more znebiti vtisa, da je tudi v tem primeru in v brk resnični tragediji srbskega in albanskega naroda šlo za politično promocijo nekaterih strank, ki pa le s težavo in z velikimi besednimi in miselnimi akrobacijami zakrivajo praznino idej in vrednot, v kateri so se znašle. Pa

še nekaj je trebenski večer dokazal: ponovno razdelitev slovenskih levicarjev po ideološkem ključu, ki naši narodni skupnosti ne prinaša nič dobrega. Zato popolnoma razumemo potrto prof. Pirjevca, ki je v svoji običajni četrtkovi Glosi v Primorskem dnevniku 22. aprila omenil “identifikacijo mladih s Srbijo in Italijo” in ugotovil, da se je počutil “kot star, slovensko-manjšinski dinozaver”.

Se Cerkev v Sloveniji bori le za oblast?

Slovenska Cerkev (točneje ljubljanska nadškofija) hoče obrniti nazaj kolo zgodovine in se vrniti v čas pred drugo svetovno vojno, saj hoče ponovno pridobiti po vojni izgubljene privilegije. Cerkev tudi noče priznati, da je med drugo sve-

“Kar vzemi jih, Rezka, kar zdajle. Morda bi vzela tudi tetino Žalostno Mater božjo, tisto, ki ji po licih tečejo solze in ima kodraste lase prekrte s prosojnim pajčolanom?”

“Oh, tisto! Zmeraj mi je bila tako neznansko všeč.”

“No, vidiš, kar vzemi! Vse tri slike vzemi, preden si jih zaželi kdo drug.”

“Ja, sama jih ne morem nesti, vseh treh že ne. Bom poslala Jožeta z vozičkom. Ko se bo že naredila malo tema, da ne bi sosedje preveč...”

“Kakor veš, Rezka, saj je vseeno kdaj. A čim prej, tem bolje. Ne morem ti zagotoviti, da si bom zapomnila, kaj sem komu obljubila.”

“Stokrat boglonaj, Irena! Zdaj moram pa iti. Bom prišla nazaj z Jožetom.”

Klip-klop, klip-klop, udarjajo Rezkini premočeni čevlji s težkimi petami po premočenem betonu.

Irena gre v malo spalnico v sprednjem delu hiše. Soba tete Ele. Vanjo je že včeraj znosila knjige iz vse hiše: svoje iz podstrešne spalnice, tetine iz omare, ki so jo bili potisnili v vežo, mamine s polic v družinski sobi, iz njene nočne omarice... Knjige je obljubila domači osnovni šoli. Treba jih je nekoliko spraviti v red, jih sortirati in razstaviti po sobi, da si jih bo učiteljica, ki pride ponje, laže ogledala.

Najprej knjige tete Ele. To ne bo komplicirano. Gre največ za mohorjevke: koledarje, pratike, znanstvene priročnike, knjige z nasveti, vzgojne knjige, življenja svetnikov, večerniške povesti. Tako. Vse le-

po razvrščeno na tleh pod oknom, tistim, ki gleda na cesto.

Zdaj pa moje knjige, moje. Irena stisne ustnice. Že štirinajst dni jih kar naprej stiska, tako da jo že bolijo ličnice in čeljusti. Vsak dan jih stiska, ves dan, pozno v noč. Moje knjige! Kupovala sem jih, knjigo za knjigo, vsa svoja študentska leta in vsa leta, dokler nisem odšla, zapustila domovine. Saj si jih nisem mogla privoščiti, nikoli, pa sem jih kljub temu kupovala. Včasih sem si zanje pritrgala od ust. Tiste platnene platnice, po katerih ti zdrsnejo prsti preko nove knjige, tisti duh po dobrem papirju... Spoštovanje in sveta zbranstvo, s katero sem jih otipavala... Ne, ne, za čustva zdaj ni ne časa ne prostora. Ostati morajo v svoji okamenelosti še teh nekaj dni, teh vlažnih, krutih dni.

Kup na kavču: slovenski klasiki. Mrke, sivkaste knjige, v platno vezane. Bile so drage. Na mizo gredo prevodi iz svetovne književnosti, ruske, francoske, nemške, srbohrvaške. Na široki naslanjač se nadrenjajo romani v angleščini in francoščini. Le kam naj dam te stare, težke zvezke esejev, filozofskih, zgodovinskih, pedagoških razprav? In te stare šolske knjige? Oh, tule je pa bratova grška slovnica, vsa oguljena in razcefrana. Kako jo je z veseljem jemal v roko! Dobro se spominjam. To je bila pravzaprav edina knjiga, ki jo je kdaj prelistaval, edina šolska knjiga. Moj že zdavnaj mrtvi, lepi brat. Ne, ne, nobenega listanja, nobenega iskanja sledi za njim, nobenega upanja, da se kje skriva kak že zdavnaj pozabljen listek, vrstice, ki jih je

pod črto

tovno vojno ravnala napačno. Zadržanje nadškofa Rodeta se da razložiti z belogardistično preteklostjo njegove družine. Slovenski emigranti vplivajo na izbiro ljubljanskega nadškofa. Papež izbira škofo na podlagi poročil, ki mu prihajajo s strani fundamentalističnih gibanj, prisotnih v Cerkvi. Sam papež Janez Pavel II. pa je predstavnik poljske Cerkve, ki je fundamentalistična.

To je nekaj trditev, ki jih je človek lahko slišal na srečanju z naslovnim škofom dr. Vekoslavom Grmičem, ki je bilo 26. marca letos na Opčinah pri Trstu. Na srečanju, ki ga je ob priložnosti izida njegove zadnje knjige Ne pozabimo priredila knjižnica Pinko Tomažič in tovariši, je bilo slišati torej zelo ostre besede na račun današnje slovenske Cerkve, ki naj bi se borila le za oblast. Resnici na ljubo

trditve, izrečene na openskem srečanju - ki ga je vodil zgodovinar prof. Jože Pirjevec - niso nove, pa tudi ne zvenijo prepričljivo. Ni bilo npr. slišati niti besedice o potezi skupine Strelnikoff, ki je na naslovno stran zadnje plošče dala brezjansko Mater Božjo s podgano v naročju (kar je žaljivo ne le za nadškofa Rodeta, ampak za slehernega slovenskega kristjana). Popoln molk tudi o številnih samokritikah Cerkve tako v Sloveniji kot drugod zaradi hudega, ki ga je prizadela ljudem v teku stoletij (tako samokritiko pogrešano pri tistih, ki so do nedavnega izvajali pritisk in nasilje tako nad kristjani kot tudi nad ostalimi drugače mislečimi). Le ostra kritika domnevne “sle po oblasti”, ponovno navajanje neresnične trditve o Rodetovi izjavi o “dresuri za nemške ovčarje” v zvezi s šolsko problematiko in podo-

bne “cvetke” in seveda obvezno razlikovanje med ljubljansko in primorsko cerkveno tradicijo: res so tu razlike, a le v načinu pristopa do določenega vprašanja. Temelji ostajajo isti in zaradi tega je bila primorska Cerkev ravno tako pod udarom prejšnjih oblasti kot ljubljanska. Spomnimo se samo zaprtja duhovnika Jožka Kraglja in poskusa umora msgr. Jakoba Ukmarja v Lanišču.

Zaradi vsega tega si ne moremo kaj, da ne bi ocenili, da je opensko srečanje potekalo v znamenju tistega starokopitnega protiklerikalizma, ki se hrani s stereotipi in o katerem smo upali, da je že zdavnaj za nami, a smo se zmotili. Prisoten je v Sloveniji, kjer smo lahko vsak dan priče napadom na Cerkev in kristjane, ki že mejijo na odkrito sovraštvo, kot tudi vamejstvu.

napisal sam. Nobenega iskanja spominov, nobenega oživljanja mrtvih.

“Dober dan, grem lahko naprej?”

Magda je, učiteljica. Po knjige je prišla.

“Joj, koliko jih je! Nisem vedela, da jih imate toliko!”

“Ja, kar preglej jih. V glavnem so že sortirane.”

Magda sleče jopico. Nič je ne zebe. V njene lepe kostanjeve lase so se ujele drobcene kapljice dežja. Zdaj ne dežuje več, le še malo prši, zato ni prišla z dežnikom.

“Bi kave?” Irena je z Magdo zelo domača. Pozna jo že, odkar se je rodila in zanjo bo zmeraj ostala tisti otrok z velikimi, radovednimi očmi.

“Pa bi jo res. Ali vam bom v napoto, če se bom bolj počasi obračala? In pa, ali bi si smela izbrati kake knjige tudi zase? Take redkosti imate!”

“Seveda, kar le hočeš. Kdaj bodo pa prišli po ostale knjige? Tole sobo bi rada izpraznila.”

“O, še nocoj, če vam je prav. In... pravite, da boste sobo izpraznili? Vas je že kdo prosil za tale kavč in mizico? Moja sestra Nataša bi...”

“Oh, kar vzame naj, čimprej, preden pade v oči komu drugemu.”

“Pa res lepa hvala! Bova prišli obe z Natašo, čim pride domov. Je še ni iz Ljubljane, danes zjutraj je imela izpit.”

Saj res. Življenje gre dalje. Zdaj je junij, konec semestra. Nataša je že tretje leto na univerzi. Jezike študira in njen glavni predmet je angleščina. Večkrat pride, da se z Ireno pogovarjata v angleščini.

Hvala Bogu za ta dobrodušni, mrmrajoči hladilnik! Hvala Bogu za kapljice dežja, ki tako pomirjevalno trkajo na kuhinjske šipe.

Hvala Bogu za človeške glasove.

* * *

Vse je opravljeno.

Prihajali so in prihajali, včasih dvoje, troje ljudi istočasno. Pripirali so se za kose pohištva, se pulili za staro železno peč, za stole. Prihajali so z vozički in samokolnicami, prihajali po drva, ki so se sušila v drvarnici že vse od mamine smrti.

Irena sedi v družinski sobi. V prazni sobi prazne hiše. Na rumenkastih stenah so za slikami ostali le blede pravokotniki, priče nekega življenja, ki je minilo. In krušna peč. Svetla peč iz rjavih pečnic, ponosna, zmeraj enaka. Neuničljiva. Nekega večera je sosed, ki živi malo dalje v breg ob isti cesti, prišel in v peči zakuril. Irena in Rezka sta zvečer sedeli na peči, na topli peči, kakor so tam posedale cele generacije. Sedeli sta in se pogovarjali pozno v noč. Irena je rekla Rezki, naj ne joka. Niti solze. Rezka je dobrosrčna ženska in dostikrat pride, da Irena ne spi v hiši sama. Grozljivo je v prazni hiši, če si sam. Vse škriplje, vse odmeva. Tisti večer, ko je gorelo v krušni peči, pa je bil sveti

mir. Irene ni zeblo. V hiši je še enkrat dišalo po gorečih bukovih polenih. Za nekaj ur.

Že dva dni ne dežuje več. Dopoldne je celo sijalo sonce. A iz Irenine prazne hiše mraza ni pregnalo. V kosti se ji je zajedel. Na sebi ima dva debela puloverja, pa jo od časa do časa še zmeraj strese. Prehladila se je.

Vrata v vežo so odprta. Tam ni ničesar več, še obešalnika za plašče ne, še maminega dežnika, ki je zmeraj visel z ene od kljuk, ne. En sam prostor še ostaja, ki ga bo treba izprazniti, prostor, ki se ga je Irena izogibala vse do zadnjega: podstrešje. Vanj ni stopila že od kdo ve kdaj. Tam se zbirajo duhovi in strahovi, okameneli v svoji samoti. Irena se le medlo spominja, da so na podstrešju spravljali stare kovčke. In stare obleke. In odslužene lonce in ponve. Nekoč je na hitro pokukala v tisto mračno shrambo in zagledala očetovo črno suknjo, ki je, prašna, visela izpod strešnega trama. Turobno, grozljivo.

Povzpne se na podstrešje.

Ozke, strme stopnice škripajo in stokajo pod vsakim korakom. S težkim, zarjavelim ključem odpre vrata na podstrešje. Črna tema ji udari v obraz kot nekaj zloveščega, škodoželjnega. Hitro stopi za korak nazaj. Seveda. Ko so delali novo streho, se niso potrudili, da bi vstavili nazaj tistih nekaj steklenih opek, ki so prej prepuščale na podstrešje nekaj dnevne svetlobe. Stopi do ene od podstrešnih spalnic in si privleče stoječo svetilko z dolgim vratom in močno žarnico. Dvigne jo preko visokega podstrešnega praga. Priključek? Nekdo ji je prinesel podaljšek za električno žico. Priključi ga na žico svetilke in ga vklopi v stikalo nad stopniščem. Podstrešje preplavi močna bela svetloba.

Da, res čepi ob tisti nizki steni, ki se stika s streho, nekaj kartonastih kovčkov. V kotu pa velika pletena košara, starinska skrinja. Koliko vsemogoče ropotije vsepovsod! Stari, zarjaveli železni lonci, nekaj velikanskih, okrušenih lončenih skled, pa trebušaste zelene steklenice. Vse pa prekrito z debelo plastjo prahu. S tramovja vise pajčevine kot razkošne štrene španskega mahu z zimzelenih hrastov na Floridi.

Florida. So res nekje taki kraji?

Moram do tiste pletene košare.

Oh...

Mamine knjige, spet same knjige. Največ broširane. Knjige z zavihanimi vogali, oguljene, rumene, popackane knjige, knjige, ki jih je mama brala in prebirala, še in še, stokrat. Bobri. Trop brez zvoncev. Via mala. Hagarin sin. Knjige, njene prijateljice v tistih neskončnih, samotnih večerih. Stare, preproste povesti, v katerih je na koncu dobro zmeraj poplačano. Največ pa je mohorjevka, večernic. Oh, lej no, mama je na platnici nekaj napisala! Ne, ne zdaj. Ne morem.

Ireni postaja slabo. Vrti se ji in mraz jo stresa.

Ne bo prelistavala vsega tega. Ne, ni časa.

Kaj je pa tamle? Tistole ob prevrnjenih škatlah? Predal. Predal iz kdovekatere zavržene omare. Poln

knjig, tudi predal poln knjig. A kaj je pa to? Vse so vezane v črno. Usnje, platno. Vlažne, zatohle knjige, prašne. Z zlatimi napisi in vrezanimi okraski. Moj Bog, mašne knjižice so to, mamine, tetine, celo babičine. In tukajle je... oh, poznam jo. To je moja mašna knjižica, tanka, črna, iz mojih otroških dni. Na notranji strani platnice je nekaj napisano. Nekaj, z oglatimi, pretrganimi črkami. Pisava mojega brata. Knjižico mi je dal za rojstni dan, bila je dragoceno darilo tam nekje v tistih lačnih, krutih časih vojne. Jaz...

Nenadoma, od nekje.

Tožeč, do mozga segajoč vek.

Irena obstane, ohromi v leden kip.

Turobni jok kot da prihaja tam iz kota, od tam, kjer je prej stala mamina pletena košara s knjigami.

"Si ti, mama?" zašepeta Irena.

Kolena se ji sesedajo, a se obdrži pokonci, z očmi uprtimi v tisti temni kot.

"Kaj bi rada, mama? Si mi prišla povedat, da sem te izdala, da sem užalila očeta, teto, staro mamo, vse naše prednike? Da sem po Judeževu prodala svoj dom? Tvoj dom, njihov dom, naš dom? Mama, o mama, kaj sem storila?"

Vsega tega ne govori naglas, le misli, da govori, in se vsa trese.

Tišina. Smrtna tišina.

Irena je le še tanka, prozorna ledena sveča.

Klomp, klomp, klomp.

Po stopnicah prihaja, na podstrešje. Zdaj se bo groza utelesila. Morda bom umrla.

Klomp, klompiti, klompoti, ompiti, omp.

"Aha, teta, tu ste! Kaj pa delate?"

Gregi je, Magdin nečak, droben fantiček.

"Kakšna prima lampa! Pa vse te knjige! Kje ste jih pa dobili? Lahko pogledam?"

Irena bi najraje zagrabila Gregca in se stisnila k njegovemu zagorelemu, žametnemu obrazčku in se ogrela. On pa kar stoji tam na podstrešnem pragu, ves nasmejan. S težavo, pa vendar, napravi Irena tistih nekaj korakov do malega obiskovalca in kar naprej pogleduje čez ramo v tisto temo v kotu. Nobenega glasu ni več od tam.

"Kar poglej, Gregi, kar poglej! Ampak najprej mi boš moral pomagati, da porineva tale predal čez prag v vežo."

"Dajte, bom. O, mašina, kako je težak!"

Irena zapre vrata na podstrešje. V vežici nad stopniščem je dovolj dnevne svetlobe, a tisto močno žarnico v svetilki pusti prižgano, ko jo potegne za seboj.

"Molitveniki! Pa toliko podobic je v njih, vsake sorte, Marije, Jezuščki, svetniki, angeli! Oh, a mi da ste tole malo knjižico?"

Gregi je ministrant, zelo resen in zelo rad hodi v cerkev. Tale predal z molitveniki je zanj kot odkritje skritega zaklada.

V slovenska obzorja in čez...

Mogoče vas bo zanimalo zvedeti, da...

- da je Edith Stein, ki jo je Janez Pavel II. 1. maja 1987 proglasil za blaženo, 11. oktobra 1998 pa za svetnico, že v prvih tridesetih letih, ob nastopu Hitlerjevega režima, pisala Piju XI. in ga prosila za okrožnico glede problema antisemitizma...
- da je ob obisku znane ustanoviteljice ognjiščarskega gibanja Klare Lubich v Ljubljani 13. aprila t.l. priredila italijanska ambasada sprejem v zakristiji cerkve Sv. Jožefa, kjer je bila predvidena slovesnost...
- da danes živi v državi Sloveniji okoli 150.000 Neslovencev, in sicer - v padajočem številčnem diagramu - 54.211 Hrvatov, 47.911 Srbov, 26.842 Muslimanov, 8.503 Madžarov, 4.396 Črnogorcev, 4.436 Makedoncev, 3.064 Italijanov, 3.629 Albancev, 2.391 drugih narodnosti (Nemcev, Čehov, Avstrijcev, Bolgarov, Ukrajincev, Rusov itd.)...
- da je bilo med romarji, ki so v letošnjem januarju obiskali Medžugorje, največ Slovencev...
- da je petinosemdesetletni tržaški italijanski pisatelj Manlio Cecovini izdal knjigo *Due romanzi - Dva romana (Seme za vrana - Zadig)*, ki pa se le obrobno dotika Trsta oziroma Krasa...
- da so v letošnjem postnem času priredili v Sloveniji kar dve pasijonski prireditvi, in sicer manjšo na Razborju pri Sevnici, ki pa je doživela velik obisk, ter večjo v srednjeveški Škofji Loki (a v mestnem občinskem svetu je predlog prodrl z enim samim glasom večine), ki je bila velik spektakel tako po številu nastopajočih kakor po prikazanih prizorih...
- da je nemški slavist Olaf, ki živi na Koroškem, izjavil, da Brižinski spomeniki ne izvirajo iz 10. stoletja, ampak da so to kopije izvirnikov, ki so nastali že v 8. stoletju...
- da je v minulem letu Marijino svetišče v Loretu, s posebnimi vlaki za bolnike, obiskalo 16.111 italijanskih romarjev in da je z njimi prišlo 22 škofov, 213 duhovnikov in 155 zdravnikov...
- da je bil Anton Martin Slomšek med vsemi avstrijskimi škofi edini, ki ni prejel nobenega vladnega odlikovanja...

“Kar vzemi, Gregi, lahko si jih izbereš več, kolikor hočeš. A čakaj, tistegale pa ne. Tega bom imela jaz.”

Iz predala vzame svoj molitvenik, bratovo darilo. Črno, tanko usnje je še zmeraj mehko, zlata hostija, vrezana na sprednji platnici, se še zmeraj malo svetlika. Knjižica iz časov, ko je bila majhna, pobožna punčka, ko sta bila oba z bratom otroka svetlih oči, taka, kot je tale mali ministrant.

Pogleda proti Gregcu. Kaj pa ima fant privezano tamle za pasom?

“Kaj je pa tistole, Gregi?”

“O, piščalka. Poslušajte!”

Napne tista rjava lička in...

Turobno zavijanje, tožeč jok.

“Je lepo?”

“Gregi, si prejle ti piskal na tole piščalko?”

“Ja, spodaj, v vaši veži. Ste slišali?”

Irena si ne more kaj. Pograbi fanta in ga na vso moč poljubi na lice.

Gregi ne ve, kaj bi.

“Zato, ker tako lepo piskaš,” reče Irena.

“Zakaj se pa jokate, teta?”

“Oh, se res jokam? Nič ni, Gregi, nekaj mi je najbrž padlo v oko, tista ropotija na podstrešju je polna prahu.”

“Saj res, najbrž. Pa adijo!”

Klompiti, klomp, klomp, dol po tistih škripajočih stopnicah.

Iz srca zahvaljena, mama! Le kako sem mogla za hip pomisliti, da bi mi ti hotela prizadejati kaj hudega? Si videla? Enega tvojih molitvenikov sem dala Gregcu, saj nisi huda? Prijazen dečko je. Vse sem prav naredila, kajne, mama? Vse naše reči sem razdala prijateljem in sosedom. Niti najmanjše stvarce nisem prodala. Nisem naredila razprodaje iz garaže. Saj sploh nimamo garaže. Ali veš, mama, kaj je razprodaja iz garaže? Oh mama! Saj se pogovarjam le sama s sabo.

* * *

Irena stoji na pragu pred hišnimi vrati. Tista kepa v prsih se ji je raztopila. Bolečina ne kljuje več. Strah je izginil. Ostala je le praznina. Tam, kjer je nekoč imela srce. Praznosta in tišina vse naokoli.

Bonk, bonk, bonk.

Kaj, za božjo voljo?

Potem ga zagleda. Novi lastnik je. Seka očetovo staro brajdo. Tisto, ki je kot streha prekrivala pol dvorišča. O, moj ljubi Bog, kaj ne morejo počakati še en dan? Saj vedo, da že jutri odpotujem. Res ne morejo? Truplo se še ohladilo ni, pa že hite s pogrebom.

Nekdo poje.

Poje!

Mlada ženska je. Žena novega lastnika. Na našem vrtu sadi zeljne sadike.

Na našem vrtu!

Mama!

Na trgu Navona

Drago Štoka

“Pod nami, na vaši levi, je Trazimensko jezero”. Glas je prav tako prikupen kot hostesa sama. Tu spodaj je Hanibal počival in se pripravljaj na odločilen spopad z Rimljani: tako ugotoviva z Bogdanom Kraljen, s katerim sva namenjena na ministrstvo, ki naj reši zamotana vprašanja Glasbene matice, naše slovenske glasbene ustanove. Z nami je tudi Miroslav Košuta, ki pa je za naše gledališče namenjen na drugo ministrstvo, ki naj prav tako reši podobna zamotana vprašanja našega zamejskega Talijinega hrama. Po golem slučaju smo se znašli na istem letalu, ki nas je iz Ronk peljalo v Večno mesto, mesto Julija Cezarja in Horaca, mesto srednjeveških spletk in papeške moči, mesto Michelangela in Berninija, mesto čudovitih fontan in cerkva.

Letimo nad Umbrijo, čez nekaj minut bomo pristali na Fiumicinu. Sedim pri okencu in zrem v globino pod seboj. Razločno vidim Tiberio, kmalu zatem na desni Tirensko morje, potem Kolosej in na levi kupolo sv. Petra. Tudi olimpijski stadion je zaznati, v sicer nekoliko oblačnem zgodnjepomladanskem jutru. Na letališču si podamo roke, si zaželimo uspeha pri opravkih in gremo vsak na svojo pot.

Do ministrstva se z Bogdanom zapeljeva s taksijem. Rimljani se prebujajo in hite na delo. Promet je kaotičen, skoro neznosen. Najin šofer z očmi in besedami prebode vsako vozilo, ki mu je napoti, posebno tisto, v katerem za volanom sedi ženska. “Kdo je dal ženskam dovoljenje, da lahko vozijo, da bi ga strela z jasnega! Zanje je dom in otroci, ne pa avto... Župan naj dobi ulice, po katerih lahko vozijo samo one, ženske. Druge ulice naj bodo zanje prepovedane...” Take in podobne je klatil naš šofer in naju srečno pripeljal na cilj. Tu, pod stavbo vplivnega ministrstva, naju je čakal senator Camerini, ki je takoj opravičil odsotnost kolega, senatorja Volčiča, ki je bil tiste dni v Armeniji. Sestanek na ministrstvu je trajal polne tri ure. Niti zagovarjanje teze na tržaški univerzi mi ni vzelo toliko časa. Z vseh zornih kotov smo secirali preteklo in bodoče, današnje in jutrišnje delo naše osrednje glasbene ustanove. Povsod smo iskali ustrezna finančna sredstva, iskali najboljšo obliko, v kateri naj v prihodnje zaživi naša ustanova. Zaživi kot samostojno glasbeno telo, kot slovenska zamejska ustanova, ki se naglo približuje devetdesetemu letu svojega življenja. Namestnik ministra nas je globoko motril, pozorno poslušal, kimal, se tu in tam nasmehnil, nam kaj važnega sugeriral in na koncu dejal, da bo vse natanko poročal pristojnemu ministru Luigiju Berlinguerju, bratrancu Enrica, voditelja nekdanje partije, ki je umrl na govor-

niškem odru, medtem ko je nagovarjal večtisočglavo množico. Nista si zelo podobna ta dva bratranca. Oba sem osebno poznal: Enrico je bil bolj gosposki po drži, bolj zadržan in urejen v gesti in besedi, Luigi je bolj nagel v kretnjah, bolj živčen v govoru, bolj negotov. Vsaj meni se je zdel tak.

Po treh urah se ločimo od funkcionarja na ministrstvu in se od senatorja Camerinija, tega svetovnoznane kardiologa, ki je zdaj posvetil svoje srce politiki, posloviva z Bogdanom.

Kos poti proti središču mesta greva z Bogdanom peš, da se lahko kaj pogovoriva in analizirava potek in zaključke sestanka. Zadovoljna sva z njegovim potekom; nekoliko bolj skeptična pa sva, če bo ta sestanek zares obrodil dokončni sad. Žejna sva, saj nam ni nihče na ministrstvu ponudil niti kozarec vode, kaj šele kaj drugega, tako kot se nam je to na enakovrednem ministrstvu v beli Ljubljani vedno dogodilo...

Rimske ulice so polne življenja, pa zelenja in rož tudi. Ob hostarijah cvetejo mandeljni, v notranjosti gosposkih dvorišč se košatijo palme, ne tako lepe in velike kot v Palestini, a vendarle palme. Pa mimoze in azaleje. Čudovito je to mesto, ko ti dopoldanski zrak osveži obraz in utrujene misli. Greva mimo palače Madame in Panteona na Španski trg. Od tu na trg Navona. Sedeva in naročiva nekaj osvežujoče pijače. Občudujeva kupolo na desni v ozadju in dva velika vodnjaka spredaj. Vrvež ljudi, med njimi so v glavnem mladi, je privlačen, prikupen za oko. Živopisane barve pomladno oblečenih ljudi vlivajo vame neko prijetno občutje, ki mu ne vem imena. Vem samo to, da mi je pri srcu zelo dobro, zato mi oči rade božajo ves trg, vsak njegov del posebej in ljudi na njem. Stare in mlade. Revne in bogate. Vesele in žalostne. Kričave in tihe. Reka ljudi, ki se z enega konca Navone pretaka na drugi konec, obrazi, ki jih prvič motrim v svojem življenju in jih nikdar več ne bom videl. Vsak s svojo usodo, vsak s srečnimi in nesrečnimi občutki v sebi.

Približajo se nam trije muzikantje: dve violini in kitara. Igrajo ubrano, rahlo otožno, igrajo in pojejo o Rimu, o njegovih muhastih, a dobrosrčnih ljudeh, o Tiberi in soncu pojejo. Z Bogdanom poslušava in pripravljava novčič, da ga dava v krožnik, s katerim je nekdo zanje hodil od mize do mize. Med njihovim izvajanjem nenadoma zagledamo starko, vso sključeno in s palico v roki, ki se nam približuje s počasnimi in negotovimi koraki in prav tako kot godci sili s krožnikom, da tudi njej damo novčič ali dva. Vsa se trese, da se bojim zanjo, da se bo zdaj zdaj zgrudila, in se mukoma opira na palico.

Pa se ji naglo približa eden od treh godcev in jo nadere:

“Boš šla od tu, hinavka. Kaj nam hodiš v zelje in ješ naš kruh? Mi imamo družine! Zravnaj se in ne imej za norca sebe in drugih. Zravnaj se in hodi! Pa hitro in daleč proč od nas, si razumela?”

In je ubogala. Šla je prav tako tresoča kot prej, prav tako obotavljajočega koraka kot prej, prav tako upognjena in potrta kot prej. Nekaj je godcu, ki jo je nahrulil, odvrnila, a še to bolj ponižno in boječe.

Kmalu je zginila na desnem delu trga Navona, niti ozrla se ni za godci in nami, ki smo tam sedeli, srebali kavo in gledali za njo.

“Boj med revnimi,” sem pomislil, “boj pod soncem, ki je v stalnem in polnem mrku. Boj med revnimi, ki se bojijo za svoj košček kruha, ki se bojijo, da jih bo kdo nahrulil, ker niso prinesli potrebnih novčičev domov od celodnevne garancije po ulicah in trgih, da bi lahko z njimi jutri začeli nov dan.”

Rim je ves slovesen, ves že v pripravi na prihod novega tisočletja.

Bodo v prihodnjem tisočletju ti siromaki še po rimskih in drugih trgih, bodo še bili med seboj neizmeren boj, boj med revnimi, boj med zaostalimi, kot tistega marčnega dopoldneva na trgu Navona v osrčju Večnega mesta?

Vprašanje, ki mi ne da miru niti v letalu, ko se z Bogdanom zvečer vračava domov in je Rim pod nama ves bleščeč, ves gosposki in svetel v tisočerihi lučkah in neštetihi barvah.

Ko se bo zdanilo

Nikoli nisem stavil pod vprašaj
domačo prst, če je slabo rodila,
nikoli nisem vpraševal zakaj,
če moja mati s palico krotila
norost je mlado, kadar brez večerje
me spat je napodila.

Še danes ljubim tisto palico
in rad čez hrbet spet bi jo dobil,
to bila bi duhovna malica!

Da bi le videl njo, poljubil ji roko,
ki mojo je pomlad vodila,
učila me, kaj zlo je, kaj je prav,
da je naš čas komedija zmešnjav.

Kot psiček stezosled bi rad izvedel,
če njena pot še hodi v senožet,
da slišal bi odpev, ko njen korak
je meril tja, kjer naš Gospod
je hodil z njo svoj križev pot.

Kaj danes se srca je dotaknilo?
To upanje je Duh, ki ne izda te,
da spet jo videl bom, da v radost neminljivo
za vedno bova šla,

a to bo tisti dan, ko vse se bo zdanilo...

Jože Cukale d.j., Indija

Dr. Marijan Šef, zdravnik, jezuit, človek raznolikih dejavnosti pri delu za begunce v Sarajevu

Naša sourednica Zora Tavčar nam je priskrbelo intervju, ki ga je zapisala celjska zdravnica in publicistka mag. dr. Karolina Godina. Posebej aktualna bo ta zgodba v času, ko je vojna na Balkanu sprožila nov val beguncev in nove strahote in je nesebično delo ljudi, kakršen je dr. Šef, znova in še v večji meri nujno potrebno. Dr. Šef nam je s svojim raznolikim služenjem sočloveku v stiski živ zgled, kako danes pomagati bližnjemu.

Pater dr. Marijan Šef se je rodil 10. septembra 1932 v Brežicah v družini s tremi otroki. Starejši brat je po končani drugi svetovni vojni kot ujetnik postal neznano kje žrtev pobojev. Mlajša sestra je uršulinka.

Po končanem študiju medicine se je med duhovnimi vajami na gradu Bogenšperk odločil za jezuitsko redovno skupnost ali Družbo Jezusovo, v kateri je bil leta 1966 posvečen v duhovnika.

Po njegovih različnih službah, med katerimi naj posebej omenim 25 let predavanja iz pastoralne medicine na Teološki fakulteti v Ljubljani in Mariboru, je bil vse do odhoda leta 1995 na novo službeno mesto v Sarajevo tudi duhovni animator Slovenskega katoliškega zdravstvenega združenja. Že veliko let pred uradnim začetkom tega združenja pa je, kolikor je mogel in je bilo dopuščeno s splošno družbene strani, usmerjal zdravstvene delavce in študente teologije v katoliško medicinsko zdržanje. Za predanost zdravstvenim delavcem in za pripravljenost za pogovor kljub preobremenjenosti se mu iskreno zahvaljujem.

Spoštovani pater dr. Marijan Šef! V začetku januarja leta 1996 ste mi na kartici iz Sarajeva napisali: "Spoštovana kolegica! Ne vem, ali ste dobili moj odgovor na Vaše pismo? Če ga niste, danes sporočam, da sem pripravljen napisati odgovore na Vaša vprašanja in tudi dopolniti pogovor, kjer bi se mi zdelo potrebno. Zdaj že deluje pošta in mi lahko pošljete vprašanja po pošti..." Kakšni spomini Vas vežejo na otroštvo?

Jeseni leta 1937 sem se z našo družino, očetom - pekovskim mojstrom, mamo gospodinjjo, osem let starejšim bratom Francem in dve leti mlajšo sestro Ido preselil iz okolice Celja v Ljubljano ob vznožje ljubljanskega gradu, v sosesčino župnišča in cerkve Sv. Jakoba. Oče je prevzel majhno pekarijo, starejši brat je postal ob njem pekovski pomočnik. Tudi midva s sestro sva bila po svojih močeh vključena v vsakdanje delo. Pekarija nam je med drugo svetovno vojno zagotavljala vsakdanji kruh. Večkrat sem opazil, da je mama poklonila kos kruha ali hleb brez prehranbenih kart.

Zaradi bližine župnišča in cerkve smo se vsi člani naše družine vključili v cerkveno življenje. Ko mi je bilo dobrih pet let, sem prvič ministriral. Razen enega leta

Pater dr. Marijan Šef, jezuit.

sem to opravljal vse do odhoda k vojakom leta 1957. V razgibanem župnijskem življenju sva bila s sestro deležna dobre vzgoje v Marijinem vrtcu. Med dekleti, ki so nas vzgajale, je bila tudi poznejša kolegica prim. dr. Sonja Masle. Mama je hodila vsak dan k maši ob pol šestih zjutraj. Oče je prav tako sodeloval pri verskih srečanjih moških in več let pred večerno mašo vodil v cerkvi molitev sv. rožnega venca.

Kje so postaje Vašega šolanja, ki ga je prekinjala vihra druge svetovne vojne?

Osnovno šolo sem obiskoval na Grabnu. Spomladi leta 1941 sem z ograje župnijskega vrta opazoval itali-

janske vojaške okupatorje, med katerimi so nekateri kar na kolesih okupirali južni del Slovenije. V tretjem razredu sem se učil tudi italijanščino. Po četrtem razredu osnovne šole sem nadaljeval šolanje na klasični gimnaziji. V prvih dveh letnikih smo imeli pouk vsak drugi dan, ker je bilo prepovedano gibanje po mestu zaradi pogostih alarmov. Učne ocene v gimnaziji so bile prav dobre. Kot dijak sem se posvečal tudi telovadbi in športu, kar mi še danes koristi. Sodeloval sem na številnih telovadnih prireditvah, leta 1948 tudi na "Vseskolskem sletu" v Pragi.

Kaj je vplivalo na Vašo odločitev za študij medicine? Kateri profesorji so Vam ostali bolj v spominu?

Čeprav sem se vpisal na klasično gimnazijo z neizgovorjeno mislijo na duhovništvo, sem se po vojni začel vedno bolj navduševati za zdravniški poklic. Vzrok je bilo splošno družbeno ozračje, sovražno do vere in Cerkve. Do neke mere je na tako odločitev vplival tudi stik z dekleti v mešani gimnaziji. Prepričeval sem se, da bom tudi kot zdravnik naredil veliko dobrega. Študija medicine sem se lotil z veliko vnemo in ga sorazmerno kmalu zaključil.

Med profesorji sem kot osebnosti zelo cenil prof. dr. Valentino Kobe, prof. dr. Franca Hribarja, prof. dr. Ivana Tavčarja, prof. dr. Janka Pompeta, brata prof. dr. Janeza in Leva Milčinskega in druge, danes že vse pokojne.

V letniku smo se dobro razumeli. Prvo leto smo organizirali celo štrajk, ker smo hoteli doseči neke spremembe v študijskem programu. Naš letnik je organiziral prvi medicinski ples, ki je pozneje postal skoraj tradicionalen. Večje število letnika se srečuje vsakih pet let. Nekateri kolegi so v Kanadi in ZDA ter drugod po svetu.

V enem izmed Vaših pogovorov ste dejali: "Spominjam se tudi trenutka, ko sem z medicinsko diplomo v rokah prišel pred oltar Marije Pomagaj v ljubljanski stolnici in ji v duhu izročil diplomu. V tistem času sem že vedel, da moja življenjska pot ne bo medicina, ampak redovniško in duhovniško življenje v Družbi Jezusovi." Kako in kdaj je prišlo do nove življenjske odločitve, da postanete duhovnik jezuitskega reda, ki je izrazito apostolski, znan po gibčnosti, prilagodljivosti, s poudarkom na izobrazbi?

Že med študijem medicine sem večkrat pomislil na duhovništvo. V tem pogledu so odigrale svojo vlogo različne zunanje okoliščine. "Usodno" pa je bilo srečanje s sošolcem Francetom Zupančičem, ki je bil eno leto pred menoj v klasični gimnaziji. Zaradi odkritega izpovedovanja vere je moral za eno leto v zapor, kakor naš oče leta 1948, ki je bil obdolžen, da "posluša radio Vatikan", čeprav takrat radia sploh nismo imeli. Po prestani "kazni" je prišel France v naš razred. Po maturi je odšel v noviciat Družbe Jezusove v Zagreb.

Ko sem obiskoval v Zagrebu svojo teto, sem večkrat obiskal tudi Franceta. V pogovoru o študiju medicine sem priznal, da nisem prepričan, če sem se prav odločil. Tedaj me je vprašal: "Ali ne bi hotel kaj dobrega storiti za Jezusa?" V meni se je nekaj "premaknilo". Svetoval mi je, da opravi v razjasnitev duhovne vaje. Na gradu Bo-

Eden od neslavnih "spomenikov" v Sarajevu.

genšperku, kamor so leta 1949 izgnali jezuite, sem po končanem študiju medicine med duhovnimi vajami jasno spoznal, da je moja življenjska pot duhovništvo v Družbi Jezusovi.

Po dveh mesecih pripravnštva v Ljubljani ste med služenjem vojaškega roka najprej v Beogradu v Šoli za rezervne podoficirje, nato pa v Zemunik pri Zadru delali v letališki ambulanti. Po odsluženju vojaškega roka ste takoj stopili v novicijat, nato pa nadaljevali šolanje na Visoki filozofski in teološki šoli Družbe Jezusove v Zagrebu. Leta 1966 ste bili posvečeni v duhovnika.

Leto dni ste bili na duhovni formaciji v Belgiji in v Franciji. Po odločitvi Vašega reda ste začeli delovati kot duhovnik v Mariboru. Kakšno je bilo Vaše duhovniško delovanje? Kakšno vlogo je odigrala medicina v Vašem poznejšem življenju?

Jeseni leta 1968 je Teološka fakulteta v Ljubljani odprla svoj oddelek v Mariboru. Tisto jesen sem bil prefekt malih semeniščnikov v novo ustanovljenem internatu naše Družbe. Poleg tega sem opravljal tudi službo pomožnega kaplana na Pobrežju. Na obisku v naši skupnosti me je pomožni škof dr. Vekoslav Grmič zadolžil, da se pripravim za predavanja iz pastoralne medicine v Mariboru.

Začel sem zbirati primerno gradivo in ga potem ves čas, dokler sem predaval, dopolnjeval. Po nekaj mese-

Pater dr. Marijan Šef (levo) in pater Eddy Jadat, direktor evropske jezuitske službe iz Bruxellesa v Sarajevu

cih bivanja v Mariboru sem se vključil v skupino predavateljev na tečajih priprave za zakon, ki je potekal v okviru župnijskega delovanja. V ta namen sem pripravil medicinski del programa, ki sem ga več let poglobljal in dopolnjeval. Pripravil sem tudi nekaj avdiovizualnih pripomočkov. K delu sem pritegnil zlasti mlajše kolege in mislim, da sem v tem pogledu uspel. Brez dvoma sem svoje medicinsko znanje dobro vnovčil.

Kolikor mi je znano, ste imeli namen, da se ponovno vključite v zdravniške vrste?

Po štirih letih delovanja v Mariboru sem se na vzpodbudo sobratov odločil, da končam predpisano zdravniško pripravništvo in poskušam dobiti specializacijo iz psihiatrije. Leta 1973 sem opravil strokovni izpit. Prijavil sem se na razpis za specializacijo iz psihiatrije, vendar sem dobil od takratnega direktorja ljubljanske psihiatrične klinike odklonilen odgovor. Mislim, da je bil temu vzrok moj duhovniški poklic.

Kako ste povezovali medicino in teologijo?

V obdobju 1973-1994 sem redno predaval pastoralno medicino v Ljubljani in Mariboru. Če k temu prištejem še leta, ki sem jih preživel v Mariboru, sem ta predmet predaval petindvajset let. V tem času sem s sodelovanci - zdravniki, teologi in nekaterimi laiki - organiziral pri Sv. Jakobu v Ljubljani dva zelo dobro obiskana tečaja o medicinsko-etičnih vprašanjih. Po tem se je izoblikoval medicinsko etični krožek, ki sem ga vodil več let. Ta krožek je bil nekakšna predhodnica sedanjemu Združenju katoliških zdravstvenih delavcev.

Kaj Vas je pritegnilo k posebni pastoralni skrbi za zdravstvene delavce?

Med študijem filozofije in teologije sem velikokrat razmišljal o stvareh, ki bi jih moral vsak zdravnik vedeti, če bi želel, da bi bilo njegovo delo resnično odrešensko. Več let sem vodil tudi duhovne vaje za zdravstvene delavce. Spoznal sem namreč, da je uradna medicina in zato tudi praktično delovanje zdravstvenih delavcev pod močnim vplivom enodimenzionalnega-telesnega-gledanja na svet, življenje in človeka. Ko sem študiral medicino, sem srečal malo učiteljev medicine, ki bi bili odprti

vsaj za drugo-duševno-razsežnost človekovega življenja. Zelo redki so bili zdravniki, ki so znali povezovati svoje življenje in življenje bolnikov s tretjo-duhovno-razsežnostjo.

Ob poglobljanju v evangelij, še posebej v Apostolska dela pa sem odkrival, kako pomembno vlogo je imela molitev v življenju prvih kristjanov za ozdravljenje različnih bolnikov. Prepričan sem, da je na neki način skoraj vsak dobronamerni zdravnik v Božji službi. Če bi se zavestno prepustil delovanju Božje ljubezni, ki želi človeka ozdraviti in odrešiti, bi lahko storil veliko več dobrega.

O čem ste govorili pri predavanjih pastoralne medicine?

Pastoralna medicina ima zanimivo in dolgo zgodovino. Prve "pastoralne medicinske" napotke lahko najdemo že v Mojzesovih knjigah. Zdravniško in duhovniško delovanje se je v zgodovini velikokrat povezovalo. Včasih je bilo to uspešno in koristno tako za bolnike kot za zdravnike in duhovnike. Včasih pa je prišlo do nesporazumov in nasprotovanj v škodo vsem trem skupinam. Glavni namen pastoralne medicine je v pripravi duhovniških kandidatov, zadnja leta tudi drugih pastoralnih delavcev v Cerkvi, za reševanje moralnih in etičnih vprašanj, ki se pojavljajo v nekaterih zahtevnejših medicinsko-etičnih situacijah, kot so npr. splav, bolniki z duševnimi težavami, pomoč umirajočim in njihovim svojcem itd.

Glede na izkušnje, ki sem jih dobil v pogovorih z bogoslovci, duhovniki, redovnicami in drugimi ljudmi, sem v predavanjih pastoralne medicine predstavil bistvene podatke s področja anatomije, fiziologije, higiene, o psiholoških posledicah različnih bolezni, o psihiatričnih boleznih, o vlogi spolnosti v življenju celibaterjev in zakoncev, o naravnem urejanju rojstev in vso s tem povezano problematiko.

Poleg ustaljenega programa sem več let pripravljaval specialna predavanja o različnih medicinsko-etičnih vprašanjih. Nekatera mi je uspelo v skromni obliki razmnožiti. Več let sem sodeloval na številnih tečajih priprave mladim na zakonsko življenje po celi Sloveniji, na Tržaškem in na Koroškem.

Med bivanjem v Franciji spomladi leta 1968 ste imeli priložnost spremljati romarski bolniški vlak v

Pater dr. Marijan Šef (levo) s sodelavci v Sarajevu.

Lurd. Nato ste z zdravstvenimi in drugimi sodelavci organizirali šest romanj slovenskih bolnikov z vlakom v to mesto. Pri vsakem je sodelovalo do 40 ležečih bolnikov in invalidov, več kot 100 lažjih bolnikov, od 3 do 5 zdravnikov, več kot 40 medicinskih sester in še več fantov in deklet, ki so ves čas romanja pomagali bolnikom in invalidom. S kakšnimi občutki ste se vračali v domovino?

Čeprav med romanji nismo zabeležili kakšnega izjemnega ozdravljenja, so se mnogi bolniki vračali domov ne samo duševno in duhovno, ampak tudi telesno okrepjeni. Vračali smo se domov polni poleta in optimizma, polni tudi izkušenj, kako zelo lahko neposredna ljubezen do bližnjega človeka obogati in osreči. Nekateri so trdili, da so bili dejansko ozdravljeni, vendar teh primerov nismo dalje raziskovali.

Leta 1969 so bogoslovci lazaristov z nekaterimi redovnicami in drugimi mladimi začeli organizirati srečanja bolnikov in invalidov ter izdajati mesečnik *Prijatelj*. Pri tem ste zavzeto sodelovali in pisali v rubriko *Bog ozdravlja in odrešuje*. Bi lahko o tem povedali kaj več?

Pri stikih z bolniki in invalidi smo spoznali, da bi bilo potrebno skrb za bolnike in invalide po župnijah bolje organizirati. Po vzoru Mednarodnega bratstva bolnikov in invalidov se je kmalu tudi v Sloveniji razvilo gibanje Bratstvo bolnikov in invalidov. Ne dolgo za tem smo v okviru posameznih pastoralnih škofijskih in župnijskih komisij ustanovili tudi komisijo za diakonijo. To malo znano ime smo uporabili zato, ker v tistem času komunistični režim ni dovoljeval nikakršnega socialnega ali karitativnega delovanja v okviru Cerkve. Več let sem vodil Medškofijsko in Škofijsko (za Ljubljano) komisijo za diakonijo. Ob uresničevanju programov teh komisij smo "nevede" pripravljali tla za ustanovitev Karitasa.

Leta 1989 sem z manjšo skupino sodelavcev pripravil osnutek za Slovensko Karitas. Naš predlog so leta 1990 škofje vseh treh škofij sprejeli in uradno ustanovili Slovensko Karitas. Do pomladi 1994 sem bil njen namestnik direktorja in direktor Škofijske Karitas, Ljubljana.

Po 25 letih predavanj iz pastoralne medicine na Teološki fakulteti v Ljubljani in Mariboru ste prepustili to mesto duhovniku dr. Jožetu Štupnikarju. V bogoslovje je stopil kot višji medicinski tehnik. Spodbudili ste ga za študij pastoralne medicine v Rimu, kjer je doktoriral. Sami pa ste obrnili pozornost med zasluženim oddihom v nekaterih duhovnih središčih v Franciji, Nemčiji in Italiji področju zdravljenja notranjih (čustvenih) ran, ki se mu že več kot 20 let tudi posvečate. Kdaj ste se odločili za pomoč narodom Bosne in Hercegovine v materialno in duhovno porušenem Sarajevu, kjer je brez dvoma mnogo notranjih ran?

Po končanem oddihu v tujini mi je predstojnik zaupal nalogo, da poizvem, kako naj bi jezuiti podprli versko življenje v Sarajevu. V času vojne je tam ostal samo pater Tomislav Slokar, jezuit, ki je slovenskega rodu. Zaradi številnih seminarjev, ki sem jih vodil za redovnice - medicinske sestre na Hrvaškem in v Bosni ter Hercegovini, sem hitro dobil potrebne informacije ter po pogovorih s predstojniki napisal poročilo za vrhovnega predstojnika

Pater dr. Marijan Šef (levo) s paterom Tomislavom Slokarjem, ki je vojno preživel v Sarajevu.

naše Družbe v Rimu. Na podlagi dobro sprejetega poročila sem se lahko odločil za prvega kandidata bodoče jezuitske skupnosti v Sarajevu. Tako sem 14. oktobra 1995 z vojnim letalom že pristal v okupiranem Sarajevu.

Kakšni so bili Vaši prvi vtisi? Kaj ste doživeli v zadnjih treh letih v Sarajevu, kjer ste imeli večkrat vlogo prevajalca pri različnih mednarodnih humanitarnih organizacijah in tamkajšnjem kardinalu Vinku Puljiću?

Ustavil bi se ob štirih obdobjih: delovanje v času življenja v bogoslovju, ki je bilo med vojno spremenjeno v bivališča za begunce, po odhodu teh pa sedež humanitarnih organizacij; obnova župnijskega doma na Grbavici in obnova privatnih stanovanj na področju Grbavice; in ustanovitev Jezuitske službe za begunce - Jesuit Refugee Service (JRS).

V enem izmed pogovorov za slovensko javnost ste med drugim dejali: "Moje delo je pomoč k spravi med narodi Bosne!" Vsi poznamo materialne posledice vojne: razbite hiše, ceste, javna poslopja... Toda kaj pa posledice v srcih ljudi? Mislim na primere, ko so ljudem ubili najbližje in na dejstvo, da so se pobijali ljudje, ki so bili do tedaj dobri sosede in prijatelji?

To je zelo težek problem, ki bo še dolgo tlel v srcih ljudi, ker nosijo v sebi res težke spomine. S temi ljudmi se srečujem, ko prihajajo k nam po raznotero pomoč, od hrane pa do popravila hiše. Ti ljudje prihajajo tudi k spovedi. Po teh doživetjih pravijo: "Težko je na to sploh pomisliti, še težje je odpuščati ali pozabiti." Ljudem govorimo, da je krščansko odpuščati in moliti, da bi Bog nasilnim ljudem dal milost spreobrnjenja. To sovraštvo se kaže v nastavljanju min in pobijanju ljudi, kar se občasno še dogaja. Brez dvoma sovraštvo še vedno tli v pripadnikih vseh treh narodov.

Ali imate stike s Slovenci, ki živijo v Sarajevu?

Slovenci v Sarajevu in drugih krajih Bosne in Hercegovine so med seboj povezani v Zvezi Slovencev v tej republiki. Nekaj jih sodeluje v Slovenskem kulturnem društvu "Ivan Cankar". Zveza naj bi povezovala 2000 Slovencev oziroma njihovih potomcev s člani družin iz mešanega zakona.

Že v Sloveniji, preden sem prišel v Sarajevo, smo se pri Karitasu odzvali na njihovo prošnjo za pomoč. Tako sem po prihodu v Sarajevo pomagal z materialnimi sredstvi, deloma tudi z zdravili in denarjem, nekaterim posameznikom in družinam, ki so ostali brez potrebne

pomoči. V Sarajevu imam enkrat mesečno mašo v slovenščini od leta 1995, za Slovence in njihove prijatelje, za kar so me sami prosili. V okviru Slovenskega kulturnega društva "Ivan Cankar" sem sodeloval pri programu Cankarjeve tribune o tematiki zdravljenja notranjih ran leta 1996.

Pred tremi leti Vas je Vaš vrhovni predstojnik v Rimu zadalžil, da organizirate in vodite Jezuitsko službo za begunce - Jesuit Refugee Service (JRS). Kako poteka delo v tej službi?

Po Daytonskem sporazumu je prišlo v Sarajevu do velikih sprememb. Vojska Srbske republike se je morala umakniti praktično iz vseh obmestnih predelov. Zato sva se s patrom Slokarjem mogla vrniti v izropano in delno uničeno poslopje Župnijskega doma sv. Ignacija na Grbavici. Podobno so bila uničena in izropana mnoga stanovanja na področju naše župnije. Jezuitsko središče za pomoč beguncem v Rimu je ustanovilo svojo podružnico tudi v Sarajevu, da bi bila pomoč čim bolj organizirana in učinkovita. Tako so prišli v našo skupnost zunanji sodelavci: po eden iz Francije, Poljske, Nemčije in Avstrije. Razdelili smo si delovna področja. Pri organiziranju pomoči za popravilo stanovanj smo imeli največ dela. Sodelavec se je posvetil pomoči starejšim, bolnim in osamljenim. Drugi je začel zbirati podatke o mladih, ki so postali zaradi eksplozije min invalidi.

Z materialnimi in finančnimi sredstvi iz različnih delov Evrope, tudi iz Slovenije (od posameznikov in Slovenske Karitas), smo pomagali pri obnovi 1800 stanovanj. Skrb za starejše, bolne in osamljene je prevzela skupina petih žena, ki jih vodi medicinska sestra. Za to delo iščemo finančna sredstva in tudi zdravila.

V stiku s prebivalci našega področja smo hitro odkrili precejšnje število oseb, ki so bile bolj lačne kot site zaradi pomanjkanja finančnih sredstev. Leta 1995 so bile pokojnine 12-14 DEM. Stanje se je počasi izboljševalo, toda danes je še vedno veliko ljudi brez potrebne socialne pomoči ali s prenizkimi pokojninami, da bi mogli dostojno živeti. Že leta 1996 smo začeli deliti pakete hrane. Mesečno smo jih na našem področju razdelili 500. Pozneje smo v pritličju našega župnijskega doma odprli ljudsko kuhinjo, kjer razdelimo vsak dan 250 obrokov hrane. Okrog 40 oseb dobiva hrano na dom, ker ne morejo zapustiti stanovanja. S hrano oskrbujemo tudi begunsko središče na področju Srbske republike, ki je oddaljeno od nas 7 km.

Lani sta se opisanemu delu pridružila še dva projekta. S hrvaškimi kolegi zaključujemo v porušeni vasi Donja Borovica celotno prenovo štirih stanovanjskih hiš. Francoski laički sodelavec je izdelal najobširnejši program pomoči žrtvam min. Ta obsega štiri področja: medicinsko (npr. celotno organizacijo za izdelavo proteze - za oči, roke, noge), psihosocialno (zaposlitvena terapija, psihoterapija itd.), pravno svetovanje in izboljšanje življenjskih pogojev (hrana, ureditev sanitarij itd.). Program obsega 120 družin, v katerih je eden ali več otrok preživel eksplozijo mine.

Poleg opisanega dela se posvečate tudi bolj strokovnemu delu. Imate tudi v Sarajevu stike z zdravstvenimi delavci?

Nekaj časa sem sodeloval v pripravljalni skupini za odprtje novega Zdravstvenega centra "Sv. Vinko" v zgradbi hrvaških usmiljenk. Tu so med vojno organizirali brezplačne preglede in zastojnsko lekarno. Imeli so tudi specialistične preglede. Že dalj časa tečejo priprave za prenovo celotne zgradbe, ki naj bi postala privatna poliklinika. Zataknilo se je pri finansiranju. Donatorji niso načrtovali tolikšnih investicij.

Kmalu po prihodu v Sarajevu sem po pogovoru z zdravnicama, specialistkama za nevrologijo in psihiatrijo, začel zbirati ekipo, ki bi se posvetila dijakom Katoliškega šolskega centra. Pri teh dijakih so se začele kazati psihične posledice vojne. Zbralo se nas je sedem oseb, poleg nas treh še zdravnica redovnica, psihologinja in zakonski par. Odločili smo se po večmesečni pripravi, med katero sem obrazložil mehanizem notranjih ran, da svoj načrt predstavimo profesorskemu zboru in staršem. Dijake smo nato povabili, da so izpolnili posebne teste. Dogovorili smo se o potrebnem terapevtskem programu, ki še vedno teče na podlagi rezultatov testiranja.

Posebno srečevanje z zdravstvenimi delavci je Šola za medicinske sestre v okviru Katoliškega šolskega centra. Že tretje leto predavam medicinsko antropologijo in etiko.

Preko Škofijske in Slovenske Karitas dobivamo občasno zdravila, ki jih s pomočjo medicinske sestre razdelimo potrebnim. Veliko ljudi si ne more kupiti zdravil.

Če bi v kratkem povzel svoje zdravstveno delovanje, bi rekel, da se posvečam psihosocialnim potrebam ljudi, s katerimi prihajam v stik.

Kako doživljate svoje tako raznotero delovanje?

Moram priznati, da sem večkrat resnično utrujen. Potrebno je, da se neprestano prilagajam nepredvidljivim dogodkom in izzivom. Toda ko gledam hvaležne oči ali ko slišim, kaj mnogim pomeni ne samo naše delovanje, ampak tudi, če ne še bolj, navzočnost naše celotne skupnosti v Sarajevu, doživljam svoje življenje v Sarajevu kot svojevrsten vrhunec svojega dosedanjega življenja in delovanja. Vse, česar sem se v življenju naučil, mi pride prav, v zelo veliki meri tudi moja zdravniška izobrazba. Čeprav nisem bil uspešen kot zdravnik v ožjem pomenu besede, mislim, da sem svojo medicinsko izobrazbo dobro vnovčil na mnogih področjih življenja. Svoje delo bi mogel predstaviti kot zdravstveno izobraževanje in zavzemanje za preventivo na različnih področjih.

V posebno veselje mi je zavest, da bodo različni ljudje, ki sem jih mogel nagovoriti, bolje razumeli svoje življenje glede na to, da sem jim ga skušal predstaviti v vseh treh razsežnostih, telesni, duševni in duhovni. Teološka izobrazba mi je pomagala, da sem se mogel približati skrivnosti človeka kot Božji podobi in da bolje razumem neverjetno ljubezen Boga do človeka, katera se nam je razodela v življenju, smrti in vstajenju Boga in človeka, Jezusa iz Nazareta.

Ko v velikem travnu trave prekipijo

Bruna Pertot

Tako. Zelo zelo se mudi vsem in vsemu na tej tirnici okoli sonca: včeraj je sinila pomlad, danes se razkazuje v vsem svojem sijaju, jutri je že ne bo nikjer. Toda sedaj vsaj nekaj vemo: da ji ni povsem zaupati, ne biti otroško zaupljivi. Ne veste? Tudi mali traven jo zna hudo zagosti in biti tragično zabaven. Sonce pridobiva že na moči, preda se mu z zanosom in omamo vse, kar gre. A na vsem lepem zapiha kot v zimi: spredaj te žge, še nos ti osmodijo prvi žarki, a v hrbet ti ledeno piha in vse je spet že prehlajeno in vse spet kašlja, smrka, kiha.

Pa ne le zdaj. Naši dedje so aprilu rekli ne le mali traven, imenovali so ga tudi deževni. In on jih menda ni nikoli postavil na laž. Tudi letos ne. Pripeljal je ogromne gmote oblakov in jih odpiral in praznil dol na nas in ni je človeške moči in znanosti, ni jih grabelj, ki bi z nekaj zamahi očistile nebo. Včasih je človek vsaj molil in, ko so stare mame molile za vreme in zapičile čelo tja gor, jih je nebo vselej uslišalo, pa naj je šlo za konec suše ali konec nalivov: voda in sonce odločata, kaj bo dala zemlja in kakšno bo to, kar bo dala.

Še dobro, da nam stonoge, mravlje in netopirji pravočasno povedo, česa nam je pričakovati. Vendar ni vsakomur dano, da bi bral njih govorico. Morda je stvar ponižnosti pred stvarstvom.

Zagledala sva se v semenarni: "Ne kupiš? Kupi, kupi, je kakor svila," mi je molil pod nos šopek sadik kraljice majnika in zlagal na kup kumarice, cini-je in portulake; končno mu bo dano uživati njivo: o tem je sanjal dolga leta v uradu, kjer je poleti gorela luč, če naj je videl pisati.

"Ne kupiš?"

"Še ni skopano," sem se umaknila.

"Pri meni tudi ne," me je prekinil.

"Jutri pa bo tako in tako deževalo."

Ni ga bilo treba prepričevati. Verjel je. Toda takoj nato je zamahnil z roko in pribil: "Ne bo deževalo. A tudi ko bi, še lepše bo raslo!"

Crataegus oxyacantha - GLOG

Doma ga je zalotila polnoč pri nasajanju novih ročajev motikam in grabljam, ves je gorel v pripravi za naslednji dan.

Toda točno o polnoči je majhen scefiran oblček pokril luno: "Je lep," ga je pogledal z ljubeznijo skozi vrata v kleti. Ko je ob enih legel v posteljo,

zvezd že ni bilo nikjer več. Kar je utegnil naviti uro, da ne bi zamudil jutranje zarje in že ga je premagal sen. Sanjal je, da dežuje. Deževalo je v enakomernem šumenju in kлокotanju, nato se je zbudil veter in prav nad hišo sta hrupno trčila dva oblaka. Prelepa nazobčana strela je razsvetlila noč in ga prebudila: sanjal je bil resnico. Dež. Toda do jutra je bilo še dolgo, gotovo bi se bilo osušilo.

A se ni. Zarja se je z nedopovedljivo počasnostjo precejala v še bolj moker in siv dan. No, do večera bi se bilo prav za gotovo uneslo in zjasnilo. Vendar se ni. Deževalo je kot za Noeta, okoli štirideset dni in prav toliko noči. V kleti so čakale grablje, motika in lopata, gomolji in semena: tistim, ki so bila že v zemlji, se ni ljubilo ven v življenje, tista, ki so že vzkli, so razkazovala bledikaste kalčke. Seme. Z matematično natančnostjo je v vsakem vtisnjeno, v kaj ima zrasti in kako se mu je ravnati s toploto, z vlago in zemljo. Noben računalnik se ne more meriti tudi z najmanjšim med temi najmanjšimi.

Deževalo je. In vendar je bila pomlad. Gaj rešelj in divjih češenj nad morjem je kipel od cvetja, glog, kot da je vreme da nikoli takega. Vse drugo je padlo v sindrom mokrote in sivine, in se upogibalo pod težo vode. Setev se je ustavila pri tleh in čakala na sončne žarke. To ni motilo kosa in kosice: skrbno sta ščipala nedorasli radič in ga nosila mladim. Zelo dobro ga razločujeta od plevela, ki se ga niti v sanjah ne dotakneta. Počasi je prikapala tudi vojska slinastih bib in na mah pospravila z vsakim brstom, brž ko je pokukal iz zemlje.

Za vse to je prijatelj iz semenarne krivil svetega Ruperta. Kdo je zdaj ta? Kdo pa danes še pozna svetnike, še posebno tako malo znane? Nekje na koncu marca ga je izbrskal iz koledarja. A kje je že marec! Že res, marec je daleč, a če Rupert meša oblake, jih zmeša kot je treba, tako da je dežja za cel april. To je bilo nekako prav v starih časih, ko je bilo treba polniti čebre in vodnjake (koliko jih je bilo in lepih) z zalogo vode za zalivanje plemenite mlade "salatine" in drobnih rdečih redkvic. Zdaj, ko priteče voda iz pipe na vsakem vrtu, bi svetec lahko opustil to navado. Zelo veliko je svetnikov, ki se ukvarjajo z vremenom. Sicer pa menim, da se ravnajo po točnih navodilih.

Za gotovo se še ni zgodilo, da ne bi od žleba nekoga dne kanila zadnja kaplja in bi se ne zjasnilo.

Po zadnji (pa ne v absolutnem smislu) plohi se je čez nebo sprožila mavrica: moral je imeti v oblasti vso lepoto in poezijo, kdor si je izmislil to igro luči in žarkov, podpis za obljubo, ki jo je dal človeku.

Na travniku pod mavrico je pristala smrdokavra, prelepa, elegantna in gosposka, s perjanico vrh glave. Tako od daleč se zdi odeta v čipke, a je le optična prevara, ki jo rišejo rjave pege in proge na belem plašču. Z dolgim ukrivljenim kljunom je zasvedrala v zemljo, izvlekla glisto in jo pospravila. Potem še drugo. To je morda malo manj gosposko. Ali pa. Saj je tudi prelepi in fini gospe Luizi šla v slast kača klopotača, na Kitajskem je baje pojedla celò miš.

Smrdokavra (kako neljubko ime za tako lepo ptico), se je kot vsako leto ustavila pri nas le do večera. To je bil samo počitek in postanek na dolgi poti iz Afrike, kjer prezimuje že milijone let; pomlad pa jo prikliče spet nazaj v zeleni raj kraških dolin in logov. Toda tisti dan je bil na planoti ledeno mrzel, a ona je s svojimi sicer neznanstvenimi pripravkami, ne vemo kje jih ima vgrajene, točno vedela, kako in kaj. Zato je bilo lepše in bolj primerno ostati tu ob morju.

Zgodaj zjutraj, ko se je dani, se je dvignila in šla. To je pomenilo otoplitev. "Srečno pot, prelepa ptica, morda se ti zahoče spet med nas enkrat tam sredi maja in se prikažeš v družbi ledenih svetnikov. In, puška naj segnijo tistemu, ki bi se upal vate!"

Še ni povsem izginila izpred oči, ko se je od istrskih gričev dvignil bel jezdec in v dolgih, elegantnih skokih obšel zaliv in se izgubil v divji Vejni, tudi on namenjen gor na Kras.

Mrzli sever se je hipoma obrnil in od morja je zavelo volhko in toplo prav kot se spodobi, ko prijezdi v deželo zeleni sveti Jurij. Spet se je oglasila vrtnarjeva pesem, tokrat zveneča in visoka, do neba je šel njen glas.

Popokale so bube in rojevale metulje: jate jadralcev, belinov, modrinov in rumenjakov obletavajo ostrožnik, zbrali so se kobilarji, kukavice, slavčki in neverjetna množica drugih velikih in malih ptic, da bi skozi ves veliki traven peli na čast kraljici miru. Miru.

V tem kolebajočem in krhkem miru so tudi grablje in motika prilezle iz kleti spet na njivo in vrt. Tam je pravi pravcati traven, tisti veliki, veliki ker je trave že do kolen. Rast je že tako eksplozivna in silna, da gre samo zato, kdo in kdaj bo koga pojedel. In zakon vrta je tak, da divja vrsta žre plemenitejšo stran, ki ni nujno, da je šibkejša. Tudi mali niso nedolžni. Bršljan lahko poje rešeljko in klop lahko spravi človeka. Tak je zakon vrta. Zakon življenja. To prav nič ne moti vrtnarjeve pesmi, ki gre sončna in mogočna solsticiju naproti: takrat bo rožnik in o svetem Alojziju se bo že obesil dan.

Kap. John Earle o angleških misijah in službi SOE

Ivo Jevnikar

Pričevanja in dokumenti o primorskih padalcih, ki se že lep čas vrstijo v tej rubriki Mladike, so na Radiu Trst A spodbudili niz oddaj Z Bazovico v srcu. Naslov se navezuje tako na junake I. tržaškega procesa, ustreljene leta 1930 na bazovski gmajni, ki so bili v marsičem vzor predvojnim domoljubom, kot na list Bazovica, ki ga je med vojno v Kairu izdal organizator primorskih prostovoljcev prof. Ivan Rudolf.

Pobudo za niz, ki ga pripravlja podpisani, je dala programistka režiserka Marija Brecelj, ki tudi skrbi za radijsko realizacijo oddaj. Začele so se 19. januarja letos, vrstijo pa se vsak torek zjutraj. V dosedanjih oddajah je prišlo do besede predvsem pet preživelih članov skupin, ki sta jih na Bližnjem Vzhodu izvežbali britanski posebni službi SOE in ISLD in ki jih vsaj delno poznamo iz dosedanjih objav v tej rubriki: Ivo Božič, Stanko Simčič, Cvetko Šuligoj, Venceslav Ferjančič in Ciril Kobal.

Organizatorja primorskih prostovoljcev prof. Ivana Rudolfa in dr. Ivana Marijo Čoka sta v razgovoru predstavila njuno sinova Saša Rudolf iz Trsta in Sava Čok iz Atlante. O prehajanju pripadnikov gardnega bataljona iz Afrike med prekomorje je v intervjuju govoril Jože Paljk iz Velikih Žabelj. O slovenski koloniji v Kairu je pripovedovala Marica Merljak iz Lucije.

Angleški časnikar John Earle, ki živi v Trstu, je v dveh razgovorih v slovenščini osvetlil tako posebno britansko službo SOE kot vlogo britanskih vojniških misij. Earle, ki je za to rubriko že prispeval članek v lanski številki Mladike 2-3, je bil med vojno kapetan in je vodil dve misiji SOE med partizani v Srbiji, Črni Gori in Bosni. O tem je v samozaložbi in v zasebni izdaji ravnokar objavil spomine v angleščini. Pripravlja pa tudi daljšo razpravo o britanskih misijah pri IX. korpusu in o usodi primorskih padalcev, ki ga je pritegnila in globoko pretresla.

V nekoliko dopolnjeni in povezani obliki vam predstavljamo oba radijska razgovora z Johnom Earlom.

Gospod Earle, kdaj je nastala služba Special Operations Executive - SOE in zakaj?

SOE je bila ustanovljena julija 1940. Velika Britanija je bila takrat v izredno težkem položaju. Francija je pred kratkim padla. Nemci so okupirali ne samo Poljsko in Češko, pač pa tudi Belgijo, Nizozemsko, Dansko in Norveško. Sovjetska zveza še ni bila v vojni. Nasprotno, sklenila je pakt o zavezništvu z Nemčijo. Skupaj sta si razdelili Poljsko. Tudi Amerika še ni vstopila v vojno.

Velika Britanija je bila torej sama, na svojem otoku. Kako prevzeti iniciativo proti Nemčiji, ko so ves kontinent okupirali sovražniki? Ministrski predsednik Churchill je prišel na misel, da bi bila potrebna tajna organizacija za vojskovanje na kontinentu. Naloga te organizacije bi bila izvrševanje sabotaž in spodbujanje odpora oziroma odporniških gibanj med prebivalstvom okupiranih držav. Kot je pravil sam Churchill, bi morala SOE "zažgati Evropo". Kasneje, ko je Japonska stopila v vojno, je SOE razširila svojo dejavnost tudi na azijsko celino.

SOE je štela ne več kot kakih 10.000 mož in 3.200 žensk, razpršenih po Evropi in Aziji. Največji del pomoči so poslali gverilcem v Franciji in Jugoslaviji.

Ena izmed najbolj uspešnih individualnih operacij je bila sabotiranje in uničenje tovarne težke vode na Norveškem. Tam so Nemci namreč raziskovali in pripravljali prvo atomsko bombo. Drugi uspeh je bil umor nacističnega Reichsprotektorja, t.j. guvernerja Heydricha na Češkem. Na drugi strani je bila največja katastrofa na

John Earle (na desni) s partizanskim generalom Radomirom Babićem novembra 1944 pri Boki Kotorski.

Nizozemskem. Prvi agent SOE, ki se je spustil s padalom, je bil takoj izdan Nemcem, ki so ga kontrolirali, tako da so Nemci pričakali vsakega sledečega agenta na samem spuščališču.

SOE je bila potem ukinjena kratko po koncu vojne. Vlada se je namreč bala, da bi v mirnem obdobju še obstajala neka iregularna tajna služba ali podtalna vojska.

Kako ste se sami znašli v SOE in kakšne naloge ste imeli v njej?

Po koncu bitk v zahodni puščavi in severni Afriki je bil moj bataljon premeščen na Sueški prekop. Strašno dol-

gočasno je bilo, vsi so hoteli kam. Neki znanec me je predstavil kapetanu Deakinu, ki je že bil pri Titu in se je vrnil v Kairo. To je bilo v zimi 1943-44. Deakin me je sprejel v SOE. Po običajnem urjenju sem se spustil junija 1944 skupaj z angleškim radiotelegrafistom v centralno Srbijo, na planino Jastrebac. Moja naloga je bila, da prodiram v severno smer do Kosmajskega odreda, ki je bil nekje v Šumadiji, nedaleč od Beograda. Moja misija naj bi služila kot baza za operacije zoper reko Donavo. Kakor se je izkazalo, je bilo to nič manj kot prazno sanjarjenje. Po nekaj dnevih so nas silovito napadli Bolgari, Nemci in četniki. Najnevarnejši so bili četniki, ki so hajkali po gorah, medtem ko so Bolgari in Nemci večinoma operirali v dolinah. Morali smo pobegniti na jug, vse do takratne meje med Bolgarijo in Albanijo, se pravi na Kosovo. Potem sem imel misijo v Črni Gori in v Bosni, ampak ne v Sloveniji.

Kairo je bil očitno pomembna postojanka. Ste že med vojno vedeli tudi za primorske prostovoljce oziroma za misije v Sloveniji?

Ne. V Kairu nisem imel opravka s primorskimi misijami. Spomnim se samo, da sem v Barju – bilo je pomladi 1944 – slišal predavanje majorja Jonesa. Kanadčan Jones je bil prvi zavezniški oficir pri partizanskem glavnem štabu Slovenije in se je šele vrnil v Bari. Bil je veliki navijač za partizane.

V nekaterih knjigah beremo, da je SOE v Kairu odločilno vplivala na odločitev Angležev, da so v določenem trenutku zavrgli četnike Draže Mihailovića in podprli Titove partizane. Kako je SOE gledala na krvave spore v Jugoslaviji?

Kot je znano, je bila dolgoletna in ostra debata o britanski odločitvi, da se zavrže Mihailović in podpre Tito. Lahko rečem samo, kot sem podčrtal v začetku našega pogovora, da je bila SOE ustanovljena za vojaške, in ne politične cilje. Bistveno je bilo vprašanje, kdo se bori proti okupatorju. Postransko je bilo vprašanje, kdo bo vladal v Jugoslaviji po vojni. Poročila misij na terenu so

postopoma pokazala, da je hotel Mihailović zaenkrat ohraniti svojo moč in svoje čete za tako imenovani "ustanek" in obračun s svojim sovražnikom ob koncu vojne. Titove čete so bile, nasprotno, bolj agresivne proti okupatorju.

Glede tega problema ne moremo spregledati ene važne stvari, ki je bila do nedavno malo znana. Gre za sporočila ULTRA. Britancem v Angliji je uspelo prestreči in brati nemško šifro, ki jo je uporabljal Abwehr, njihova obveščevalna služba. Ta sporočila iz različnih okupiranih držav, ki so jih Angleži imenovali ULTRA (ultra tajno), so šla takoj na pisalno mizo ministrskega predsednika Churchilla. Iz prestreženih sporočil iz Jugoslavije je bilo razvidno, da je obstajala neka kolaboracija med Abwehrom in četniškim vodstvom. Britanska odločitev torej ni bila odvisna samo od SOE.

Gospod Earle, kako bi sploh obrazložili pomen zavezniških vojaških misij na zasedenih ozemljih? Kakšne naloge so imele?

Prva naloga zavezniških vojnih misij v okupirani Evropi je bila ta, da najdejo odporniške skupine oziroma enote, ki se borijo proti okupatorju ali so pripravljeni boriti se. Misije imajo seveda radijske oddajnike, tako da lahko vzpostavijo zveze z bazo. V coni Sredozemskega morja je bila naša baza v Kairu, potem v južni Italiji. Govorim o Angležih, saj so Sovjeti in Američani pošiljali svoje misije šele kasneje.

Kar se tiče Slovenije in Primorske, so to prvo nalogo že opravili slovenski padalci.

Potem gre za razvijanje sodelovanja: organizirati oskrbovanje z vojaškim in sanitetnim materialom, pomagati s sabotažnimi in napadalnimi akcijami, nabirati "intelligence" oziroma informacije o sovražniku itd. Pri tem je tudi važno sporočiti informacije o meteoroloških razmerah, kar je pomembno za načrtovanje operacij bombardiranja zavezniškega letalstva.

O prihodu kake misije so se morali seveda dogovoriti vojaški predstavniki obeh strani. Na jugoslovansko območje so prihajale misije Velike Britanije, Združenih držav, Sovjetske zveze in tudi drugih držav, in to ne le k partizanom, temveč tudi k četnikom. Kdaj so Angleži začeli pošiljati svoje misije in ka-

John Earle bere spominski govor pred ploščo v spomin na padle in pobite primorske padalce v Škrbini 11. novembra 1998 v imenu Special Forces Cluba iz Londona. Desno stoji v pozoru nekdanji pripadnik ameriške misije OSS na Stajerskem Bob Plan.

ko se je razvijal njihov odnos do sprtih jugoslovanskih strani?

Prvi angleški odposlanec v okupirani Jugoslaviji je bil kapetan Bill Hudson ("Marko"), ravnatelj nekega rudnika v predvojni Srbiji. Izkrca se je iz podmornice na črnogorski obali že 20. septembra 1941. Ukazali so mu najti Mihailovića, našel pa je Tita in bil prisoten (čeprav v drugi sobi), ko sta se srečala naslednji mesec v Srbiji. Nekaj dni potem so jih Nemci napadli. V splošni zmedi je bil Hudson nekaj mesecev pogrešan, brez zvez, brez radia. Sledile so druge misije, ki so jih Angleži pošiljali k četnikom, ker je bil Mihailović predstavnik in minister kraljevske vlade, se pravi, legalne vlade v izgnanstvu.

Kaj se je potem dogajalo, je dolga zgodba, o čemer je bilo mnogo pisano in diskutirano. Skratka, lahko rečemo, da se je Churchill odločil zapustiti Mihailovića in podpreti Tita, ker so bili partizani bolj aktivni v boju proti Nemcem.

Prva britanska misija pri Titu – kapetan Deakin in kapetan Stuart – je dospela s padalom 28. maja 1943. Prva sovjetska misija je prišla z jadralscem precej kasneje, šele 22. februarja 1944.

Kako so bile hierarhično urejene britanske misije v Jugoslaviji? So bile misije zahodnih zaveznikov med seboj povezane?

Kot že rečeno, sta bili v glavnem dve britanski organizaciji, ki sta pošiljali misije v Jugoslavijo: SOE in ISLD. Medsebojni odnosi so bili večinoma dobri in tesni. Na primer, v tej prvi misiji je bil Deakin iz SOE, Stuart iz ISLD. Vse misije SOE v Jugoslaviji so bile pod poveljstvom brigadirja Fitzroya Macleana, ki je bil pri Titu. Vsakodnevne zveze pa so misije imele z bazo, ki je bila do jeseni 1944 v Kairu, potem v Bariju.

Glede Američanov so bili odnosi na papirju tesno povezani, v praksi je bilo vse odvisno od značaja posameznih oseb. Na Štajerskem je na primer ameriški polkovnik Lindsay sodeloval zelo prijateljsko in zaupno z Britanci. V Srbiji je bilo drugače. Američani so poslali misijo pod polkovnikom McDowellom k Mihailoviću avgusta 1944, ne da bi informirali Angleže. V tistem obdobju so imeli namreč Britanci misije samo pri partizanih. Britanci so protestirali. Sam Churchill je posegel pri predsedniku Rooseveltu.

In zdaj Slovenija, predvsem pa Primorska! Kdaj so sem dospeli prvi britanski vojaški predstavniki in kako se je potem stvar razvijala?

Prvi britanski predstavnik je bil major Neville Darewski. Spustil se je s padalom na Javornik 13. avgusta 1943. Kot je razumljivo po imenu, je bil Darewski Žid, izvirno poljskega rodu, vendar je bil normalen oficir britanske vojske. Njegov radiotelegrafist je bil desetar Frank Hammond. Ime misije je bilo Livingstone Two (Dva). Sprejel jo je Stanko Simčič, ki je bil že prišel z misijo Livingstone One (Ena). V resnici se nanašajo imena na njihove šifre. Darewski je prinesel več kot en radio. Imel je šifre tudi za Crayon in za Tennyson. Zgodilo se je, da se je pokvaril radio Livingstone, tako je Darewski prestopil na šifro Crayon. Od tega trenutka je bila misija pri štabu devetega korpusa na Primorskem znana kot Crayon vse do konca vojne.

John Earle in dva preživela primorska padalca iz skupine SOE, slikani lani pred spominsko ploščo, ki so jo odkrili 3. septembra 1994 v vasi Paljevo. Od leve: Cveto Šuligoj, John Earle in Stanko Simčič.

Morda je primerno, da povemo za imena britanskih oficirjev, ki so načelovali misiji Crayon do konca vojne. Darewski je ostal na Primorskem do januarja 1944. Imel je smolo, da mu ni uspelo dobiti oskrbe s padalom. Bil je slabe volje, ko je prišel v glavni štab Slovenije na poti za evakuacijo v Italijo. Tam je srečal majorja Jonesa, britanskega oficirja za zvezo z glavnim štabom.

Štiridesetletni Kanadčan Jones je bil čuden človek. Priboril si je dve odlikovanji za hrabrost med prvo svetovno vojno. Toliko je imel poguma, kolikor mu je manjkalo političnega čuta. Bil je velik, nekritičen pristaš partizanov. Že junija 1943 je prišel Jones v Slovenijo preko Hrvaške, ni pa bil na Primorskem. Čeprav sta imela oba čin majorja, se je imel Jones za nadrejenega Darewskemu, ker je bil pri glavnem štabu, Darewski pa samo pri korpusu. Močno sta se prepirala. Po določenem času je Darewski dospel v Italijo, mislim da preko Hrvaške. Pozneje so umaknili tudi Jonesa v Italijo zaradi njegovih neuravnoteženih sporočil.

Naslednik Nevilla Darewskega na Primorskem je bil kapetan Davies iz Walesa. Prišel je brez britanskega radiooperaterja, tako da je opravljal to dolžnost Ivo Božič. Davies je ostal do junija 1944, ko ga je nadomestil major

John Earle

MISSION DEMAGOGUE

Angleško pisani spomini Johna Earla na misijo SOE, ki jo je začel s spustom k partizanom v Srbiji v noči od 22. na 23. junij 1944. Ravnokar jih je zasebno izdal v Trstu "za mlajše družinske člane in prijatelje", ki so ga večkrat spraševali, "kaj je delal med vojno".

Wood, iz minerskega polka Royal Engineers, strokovnjak za sabotazo. Ali Wood je zbolel in že septembra 1944 so ga morali evakuirati. Novi šef misije je bil kapetan Gibb, ki je ostal do januarja 1945. Zadnji je bil kapetan Lambie, tudi miner iz Royal Engineers. Lambie je bil ranjen v zadnji sovražnikovi ofenzivi aprila 1945 in Nemci so ga ujeli.

Poleg Crayona je bila še druga misija, po imenu Clowder, pri devetem korpusu nekaj mesecev pomladi 1944. Šef je bil polkovnik Wilkinson, znan kot Peter, namestnik major Hesketh Prichard. Misija je bila v okviru SOE, vendar je imela povsem drugačno nalogo, in sicer spodbujati odpor v Avstriji, se pravi v samem nemškem Reichu. Za ta cilj so člani misije Clowder odšli poleti 1944 na Štajersko in od tam na avstrijsko Štajersko. Tam je Prichard izginil.

Arhiv ISLD ali Intelligence Servicea je zaprt in kaže, da bo ostal zaprt za vselej. Kljub temu vemo marsikaj o majorju Nigelu Watsonu, šefu misije Bordeaux, ki je bil pri devetem korpusu kot predstavnik ISLD od maja do konca novembra 1944. V con devetega korpusa sta bila za ISLD tudi kapetan George Craig, ki je bil namenjen k Primorskemu odredu, in kapetan Pitt, ki je imel nalogo

nabirati informacije o ladijskem prometu v Trstu in v severnem Jadranu.

Dodati moramo, da je bila prisotna pri devetem korpusu v zadnji fazi vojne še ena britanska organizacija, in sicer A Force. Njihov kapetan Slattery je imel nalogo iskati, pomagati in organizirati evakuiranje zavezniških ujetnikov, ki so pobegli, in tudi zavezniških letalcev, ki so bili sestreljeni.

Kakšno je bilo razmerje med britanskimi in slovenskimi člani skupin, ki so se spustile s padali na slovenska tla? V bistvu so vsi Slovenci prej ali slej zaprosili za prestop v partizansko vojsko. Kako so Angleži gledali na to?

Angleži temu niso nasprotovali. V arhivu v Londonu sem dobil vtis, da so razumeli, da so se Primorci javili kot prostovoljci prav zaradi odpora proti Italiji in želje pripadati Sloveniji oziroma Jugoslaviji. Bilo je torej naravno, da bi hoteli prej ali slej vstopiti med partizane. Nisem videl slučajev, da bi Angleži delali težave.

Kako so se posamezni pripadniki misij pripravljali na svoje naloge? Vzemimo Vaše izkušnje! Kdo je izbiral kandidate, kako so se vežbali, kakšno jezikovno, zemljepisno, politično znanje so imeli o razmerah na ozemlju, ki jim je bilo namenjeno?

Očitno niso mogli objaviti javnega razpisa za kandidate. Rekrutiranje je potekalo na diskreten način, večinoma preko osebnih poznanstev. Vežbanje je bilo v Egiptu in Palestini, kasneje v južni Italiji. Tečaji so bili – padalstvo, "intelligence gathering" ali nabiranje informacij, šifriranje, sabotaza; seveda radiotelegrafija za telegrafiste. Nekateri so obvladali srbo-hrvaščino, dvomim pa, da je kdo govoril slovenščino. Vemo, da so bili za Daviesa in za Watsona, verjetno tudi za druge, potrebni tolmači. Vsi so bili informirani o položaju na terenu – kolikor je bilo v bazi znano. Istočasno so vplivali na vse člane misij, da je njihova vloga čisto vojaška in da se ne smejo vmešavati v politične stvari.

Vi ste gradivo o britanskih misijah pri 9. korpusu iskali po londonskih arhivih. Je ohranjenega veliko gradiva? Je zanimivo za poznavanje dela in usode primorskih padalcev?

Predvsem hočem ponoviti, da so akti in papirji Intelligence Servicea zaprti in da bo po vsej verjetnosti ostalo tako. Kar se tiče SOE, je bilo precej gradiva izgubljenega ali uničenega. Kljub temu pa ga je ostalo precej. Sliši se, da bodo odprli še nekaj aktov v teku letošnjega leta. Škoda, da gradivo ni v najboljšem redu v Public Record Officeu, razpršeno je tu pa tam, po policah War Officea, Foreign Officea in tudi samega SOE. Slovenski zgodovinarji, na primer dr. Dušan Biber, so že raziskovali v vse smeri. Kljub temu obstaja vedno možnost, da bo nepričakovano prišel na dan kak važen dokument.

Kako ocenjujete vlogo, a tudi tragično usodo primorskih padalcev?

Storjena je bila krivica. Vem, da se vojna krivica ne da popraviti, saj je sama vojna krivica. Kljub temu je mogoče in pravično izkazati ustrezno spoštovanje primorskim padalcem. V tem smislu se mi zdi, da vprašanje še ni popolnoma končano.

Iz delovanja Društva slovenskih izobražencev

Kot v vsaki številki nadaljujemo tudi tokrat s pregledom kulturnih srečanj v Peterlinovi dvorani, ki jih redno pripravlja Društvo slovenskih izobražencev v Trstu. V ponedeljek, 29. marca, je bil gost DSI predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani dr. France Bernik. Predstavil ga je akademik prof. Pavle Merkù. Dr. Bernik je govoril o delu in pomenu SAZU, nato pa še o svojem delu na literarnozgodovinskem področju, predvsem o liku Fausta, o katerem pripravlja pomembno študijo. V ponedeljek, 5. aprila, je bil velikonočni ponedeljek, zato je redni sestanek v društvu odpadel. Namesto tega je vodstvo organiziralo izlet in skupinski ogled Škofjeloškega pasijona v Škofji Loki. Naslednji ponedeljek, 12. aprila, so v Peterlinovi dvorani slovesno podelili 36. nagrado Vstajenje Živi Grudnovi in fotografu Milanu Gregu. Nagrado sta prejela za knjigo Beneška Slovenija, ki jo je lani izdala Družina v Ljubljani. Utemeljitev za nagrado objavljamo na drugem mestu. Spored so oblikovali Marij Maver za komisijo nagrade Vstajenje, predsednik DSI Sergij Pahor, recitatorka Alenka Hrvatini, dr. Marijan Bajc, ki je izročil denarno nagrado Zadružne kraške banke, in zbor Beneške korenine iz Benečije pod vodstvom Davida Klodiča. V ponedeljek, 19. aprila, je v Peterlinovi dvorani nastopil Marijan Slokar s pre-

Predsednik SAZU dr. France Bernik in akademik prof. Pavle Merkù v DSI.

davanjem "Kirova veličina z besedo in podobo skozi perzijski čas in prostor". Društvo slovenskih izobražencev vabi na kulturna in družabna srečanja vsak ponedeljek ob 20.30.

JOE VALENČIČ V GORICI

Na pobudo Kinoateljeja je prišel na obisk v Gorico ameriški Slovenec Joe Valenčič iz Clevelanda. Govoril je zlasti o svojem raziskovanju slovenske prisotnosti v filmskem življenju Hollywooda in o Slovencih v Clevelandu, o čemer je posnel dokumentarec. O tem je Novi glas 18. marca objavil bogat intervju z Valenčičem.

NAŠA PESEM 1999

Na 16. tekmovanju slovenskih pevskih zborov v Mariboru Naša pesem 1999 so se 24. in 25. aprila zelo dobro odrezali vsi štirje goriški in tržaški zbori, ki so se tam predstavili. Mešani zbor Hrast iz Doberdoba, ki ga vodi Hilarij Lavrenčič, je dosegel zlato plaketo. Srebrni plaketi sta odnesla mešani zbor Jacobus Gallus iz Trsta, ki ga vodi Janko Ban, in ženski komorni zbor Glasbene matice iz Trsta, ki ga vodi Tamara Stanese. Bronasto plaketo pa je dosegel mešani zbor Sedej iz Števerjana, ki ga vodi Bogdan Kralj.

Pogled v Peterlinovo dvorano med podelitvijo literarne nagrade Vstajenje (levo); predstavnik Zadružne kraške banke dr. Marijan Bajc, prof. Živa Gruden in Milan Grego (desno).

Dve publikaciji ZCPZ

Zveza cerkvenih pevskih zborov je 20. marca predstavila v Marijinem domu v Ul. Risorta v Trstu zbirko uglasbenih očenašev rajnega Staneta Maliča in drugih skladateljev ter drugo številko svojega zbornika Glas naših zborov.

Na prireditvi so spregovorili Marko Tavčar, Zorko Harej in Andrej Bratuž. Dragu Petarosu iz Boršta pa so za dolgoletno delo izročili priznanji ZCPZ in Sklada Republike Slovenije za ljubiteljske kulturne dejavnosti.

Nagrajenec Drago Petaros (desno) in dr. Andrej Bratuž (spodaj) ob predstavitvi publikacij ZCPZ v Marijinem domu v ulici Risorta.

NAGRADE JOŽETA PLEČNIKA IN IZIDORJA CANKARJA

V Moderni galeriji v Ljubljani so 19. aprila podelili Plečnikovo nagrado 1999 dr. Juriju Kobetu za zgradbo Srednje zdravstvene šole v Ljubljani. Plečnikovi medalji sta prejela arhitekta Janko Zadavec in Branko Čepić za večnamensko dvorano v Gorišnici. Študentsko Plečnikovo priznanje pa je za diplomsko delo prejel Tomaž Mächtig.

Slovensko umetnostnozgodovinsko društvo pa je v Moderni galeriji 22. aprila prvič podelilo nagrado in priznanji Izidorja Cankarja. Nagrado je prejela prof. dr. Jelisava Špelca Čopić, priznanji pa Breda Ilich Klančnik in Andreja Žigon.

STEZICE

V župnijski dvorani v Doberdolu so 18. aprila predstavili zgoščenko in kaseto domačega mešanega zbora Hrast, ki ga vodi Hilarij Lavrenčič. Pod naslovom Stezice sta izšli v sodelovanju z deželnim sedežem RAI, saj gre za arhivske posnetke. Na predstavitvi so spregovorili ravnatelj slovenskih sporedov RAI Igor Tuta, župan Marij Lavrenčič, predsednik Zveze slovenske katoliške prosvete Damjan Paulin in tajnik Sklada Republike Slovenije za ljubiteljske kulturne dejavnosti Marko Studen, ki je zaslužnim pevkam in pevcem izročil Gallusove značke. Nastopila sta tako zbor Hrast kot otroški zbor Veseljaki, ki ga vodi Lucija Lavrenčič Terpin.

PRELAT JOŽE ŠKERBEC 70-LETNIK

Sedemdesetletnico je 23. marca praznoval delegat slovenskega dušnega pastirstva v Argentini prelat Jože Škerbec. Rodil se je leta 1929 v župniji Stari trg pri Ložu, kot gimnazijec pa je maja 1945 odšel v begunstvo na Koroško, v Italijo in naposled v Argentino, kjer je bil leta 1953 posvečen v duhovnika. Versko in socialno je delal v argentinskih župnijah, leta 1969 pa se je vključil v slovensko dušno pastirstvo. Takrat je prevzel skrb za skupnost v Ramos Mejiji (Buenos Aires), kar opravlja še danes, več let pa je oskrboval tudi primorske priseljence v Villi Devoto. Od leta 1974 je urednik revije Duhovno življenje, zadnjih pet let pa predstojnik slovenskega dušnega pastirstva v Argentini.

V Slomškovem domu v Ramos Mejiji so rojaki 21. marca praznovali Škerbčevo 70-letnico rojstva in 30-letnico dela med njimi, kot tudi 50-letnico slovenskega bogoslužja za tamkajšnjo skupnost.

BORIS PAHOR V PARIZU

Tržaški pisatelj Boris Pahor, ki mu v Ljubljani tiskajo nov roman, se je ravno vrnil iz Pariza, kjer bo jeseni po objavi prevodov treh njegovih romanov izšel še izbor dvanajstih novel z naslovom Rože za gobavca. Dela govorijo o trpljenju primorskih Slovencev pod fašizmom, o izkustvu nacističnega uničevalnega taborišča in o povojnih razmerah v Trstu.

UMRL AKADEMIK GESTRIN

Na Bledu je 9. aprila umrl znani zgodovinar akademik prof. Ferdo Gestrin. Rodil se je leta 1916 v Ljubljani in še lani pri Slovenski matici izdal študijo Migracije Slovanov v Italijo. Stikom z romanskim svetom je posvetil več razprav, ukvarjal pa se je tudi z zgodovino srednjega veka in gospodarsko ter družbeno zgodovino 16. in 17. stoletja. Posebno znana je knjiga Zgodovina Slovencev 1792-1918, ki jo je izdal z Vasilijem Melikom leta 1966. Skupno je napisal 300 knjig, razprav in člankov. Na ljubljanski univerzi je v letih 1960-83 predaval zgodovino srednjega veka.

OTROCI DVEH DOMOVIN

Nekdanji urednik zdomsko-zamejskih strani Slovenca mag. Zvone Žigon, rojen leta 1967 v Postojni, od leta 1995 dela na Inštitutu za slovensko izseljenstvo Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani. Tam je lani izdal knjigo Otroci dveh domovin, Slovenstvo v Južni Ameriki, ki obsega študijo, nato pa dnevnik, izpovedi in pogovore, torej gradivo, ki ga je sam nabral med Slovenci v Argentini, Urugvaju, Braziliji in Čilu. Objava zasebnih pogovorov in razmišljanj je pri nekaterih v zdomstvu neprijetno odmevala.

ŠTUDIJE O PREGLJU

Nova revija je v zbirki Interpretacije izdala zbornik Ivan Pregelj. Pisatelja obravnava vrsta literarnih zgodovinarjev in drugih poznavalcev, saj so med njimi tudi teologi in pisateljeva hčerka. Iz zamejstva sodelujeta profesorici Lojzka Bratuž in Vera Tuta Ban. Natisnjeni sta tudi še neznani zadnja Pregljeva črtica Obiski pred slovesom in pisateljev portret, kot ga je zabeležil France Koblar 2. maja 1945.

MINATTI: POD ZAPRTIMI VEKAMI

Ob 75-letnici pesnika Ivana Minattija je Mladinska knjiga v zbirki Klasiški Kondorja izdala nov izbor njegovih poezij z naslovom Pod zaprtimi vekami. Avtor izbora in študije je prof. Boris Paternu, bibliografijo je sestavil Matjaž Hočevar, opremo pa je oskrbel Jože Ciuha.

Msgr. Stanko Zorko 80-letnik

Dne 21. aprila je v Trstu praznoval 80-letnico dušni pastir za Slovence v Rojanu msgr. Stanko Zorko. Rodil se je leta 1919 v Leskovcu pri Krškem, v duhovnika pa je bil posvečen v emigraciji leta 1946 v kraju Monteortona pri Padovi. Služboval je na Goriškem in Tržaškem, od leta 1952 v Rojanu, kjer je med drugim s pomočjo Marijine družbe leta 1961 zgradil rojanski Marijin dom. Pri g. Zorku je bilo dolga leta tržaško poduredništvo Katoliškega glasa, kar 30 let je vodil radijsko rubriko Vera in naš čas, od leta 1965 pa Radio Trst A iz njegove cerkve prenaša nedeljske in praznične maše v slovenščini.

Paskvalu Gujonu so ob 90-letnici priredili sprejem na slovenskem konzulatu v Trstu.

PRIMORSKI SLOVENISTIČNI DNEVI

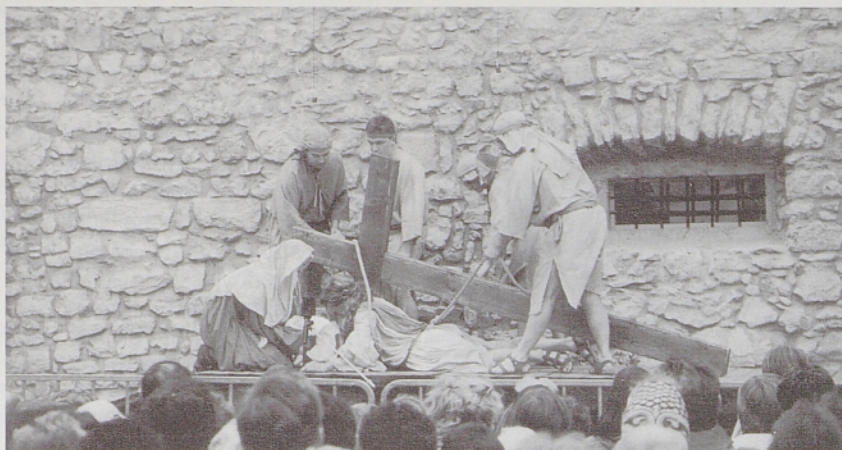
Na Goriškem so bili sredi aprila 10. primorski slovenistični dnevi. V Novi Gorici so se zvrstila predavanja in literarni nastopi strokovnjakov in ustvarjalcev z obeh strani meje, strokovni ogled je bil posvečen Gorici, 17. aprila pa sta v Solkanu Slavistično društvo in Zgodovinsko društvo za severno Primorsko odkrila spominsko ploščo na rojstni hiši literarnega zgodovinarja in filozofa Dušana Pirjevca (1921-1977).

ADORAMUS

Skupina Gallus Consort iz Trsta je v sodelovanju s kulturnim društvom Ivan Trinko iz Čedad posnela zgoščenko z nabožnimi skladbami Ivana Trinka. CD Adoramus so predstavili 18. aprila s simpozijem o Trinku kot glasbeniku v centru Vartača (Sovodnja), kjer so govorili Pavle Merku, Antonio Qualizza in Miloš Pahor, ter s koncertom v Trčmunu.

Msgr. Gujon 90-letnik

Dne 1. aprila je praznoval 90-letnico eden izmed beneških Čedermačev, msgr. Paskval Gujon, ki še vedno vsako nedeljo mašuje v Strmici, Matajurju in Gorenjem Barnasu. V duhovnika je bil posvečen leta 1933 v Vidmu, od takrat pa je, osebno zelo skromen, a odločen, ob strani svojih ljudi v sreči in nesreči. Leta 1974 jih je v italijanščini predstavil v knjigi La gente delle valli del Natisone.

Škofjeloški pasijon

Okoli 600 igralcev in sodelavcev je pod vodstvom režiserja Marjana Kokalja v času okoli Velike noči večkrat uspešno oživilo slikoviti in globoki Škofjeloški pasijon. Leta 1721 ga je napisal p. Romuald Marušič, doma iz Štandreža pri Gorici, istega leta pa so ga tudi prvič uprizorili na škofjeloških ulicah in trgih.

Veronika in Jezus pod križem.

SLOVENSKA IZSELJENSKA KNJIŽEVNOST

Inštitut za slovensko izseljenstvo Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti je dal pobudo za večletno celovito raziskavo o slovenski izseljenski književnosti. Opravila jo je skupina enajstih slovenskih literarnih zgodovinarjev in štirih drugih strokovnjakov, ki jo je vodila dr. Janja Žitnik. Iz zamejstva so bili v njej profesorja Martin Jevnikar in Zora Tavčar iz Trsta ter pisatelj Lev Detela z Dunaja.

Kot sad tega široko zastavljenega dela je zdaj izšla prva izmed treh načrtovanih knjig Slovenska izseljenska književnost, ki zajema Evropo, Avstralijo in Azijo. Uredila jo je Janja Žitnik s sodelovanjem Helge Glušič, avtorji pa so navedeni pri posameznih poglavjih. Pri Trstu, Gorici in Koroški je seveda upoštevan le krog zdomskega izvora, prikazano pa je tudi ustvarjanje slovenskih ljudi v tujih jezikih.

Knjiga šteje 400 strani večjega formata in res izbrane opreme. Škoda, da je med številnimi objavljenimi fotografijami precej nekvalitetnih podob tudi še živih ustvarjalcev. Vsebinsko, pri kateri bo poznavalec sicer zasledil tudi kako nedoslednost ali pomanjkljivost, nedvomno pomeni doslej najbolj temeljito predstavitev tega dela slovenske književne ustvarjalnosti in je zelo pregledna, saj poleg splošnejših opisov obravnava posamezne avtorje, ob koncu pa so biografije in bibliografije ter kazala.

Druga knjiga bo obravnavala Severno, tretja pa Južno Ameriko. Ko bosta izšli, bo to zaslužno delo dokončno umestilo bogato litararno bero na tujem v našo skupno zavest.

GORIŠKO OZEMLJE

V Gorici so 7. aprila predstavili zemljevid s 1800 slovenskimi krajevnimi in ledinskimi imeni na Goriškem. Pripravil in izdal ga je Slovenski raziskovalni inštitut v sodelovanju z Narodno in študijsko knjižnico. S tem je zemljevid s seznamom imen iz leta 1978 Tržaško ozemlje dobil nadaljevanje. Na predstavitvi so govorili ravnatelj SLORI Emidij Susič in Aldo Rupel, Robert Petaros ter Vlado Klemše, ki so s sodelavci izpeljali zahtevni načrt.

PROF. BEBLER PRESEDNIK SIM

Na 25. rednem občnem zboru Slovenske izseljenske matice je bil za novega predsednika izvoljen profesor na Fakulteti za družbene vede in bivši diplomat Anton Bebler. Podpredsednik je Peter Kovačič. Dosedanji predsednik je bil Janez Bogataj.

CECOVINI O SLOVENCIH

Med predstavitvami knjige dr. Milice Kacin Wohinz in prof. Jožeta Pirjevca Storia degli Sloveni in Italia 1866-1998, ki so se zvrstile v zadnjih tednih, je treba omeniti zlasti okroglo mizo, ki jo je 19. marca priredila v Trstu Skupina 85. Ob avtorjih so govorili predsednica Skupine 85 Patrizia Vascotto, odv. Manlio Cecovini in zgodovinarica Marina Rossi.

Bivši voditelj Liste za Trst, nekdanji župan in evropski poslanec Cecovini zadnja leta čisto drugače vrednoti prisotnost Slovencev v Trstu ter pomen slovenskega jezika in kulture. O tem je spregovoril tudi v intervjuju, ki ga je Vascottova pripravila z njim za Primorski dnevnik.

PRIKRIVANA RESNICA

To je naslov knjige na 132 straneh, ki jo je napisal, oblikoval in v samozaložbi izdal prof. Martin Prašnički iz Maribora. V podnaslovu je zapisal: Zgodba o Martinu Davorinu Petroviču in malo zgodovine za nevedne.

Gre za zelo občuten življenjepis strica, ki se je rodil leta 1912 na Štajerskem in se kot rezervni poročnik julija 1943 pridružil četnikom. Partizani so ga zajeli v Grčaricah in oktobra 1943 je izginil v Mozlju.

O stricu avtor tudi v najožjem družinskem krogu ni zvedel nič določnejšega, šele na spomeniku zamolčanim žrtvam na Žalah v Ljubljani je novembra 1997 zasledil njegovo ime. Tako se je začelo njegovo iskanje prič, dokumentov in podatkov. Sad odločitve, da bo "k nememu imenu na spomeniku mrtvih dodal zgodbo o življenju," je bogato dokumentirana, iskrena pripoved ne le o odkrivanju zamolčanega sorodnika, njegovih idealov in tragičnega konca, temveč tudi zamolčane polpretekle zgodovine s pogledi različnih skupin, z revolucijo, razhajanjem in obračuni med Slovenci, prežeta z željo po strpnosti, umirjenosti in medsebojnem razumevanju.

JESENIŠKI PLAVŽI

V Škedenjskem etnografskem muzeju, ki ga vodi kaplan in publicist Dušan Jakomin, so 18. aprila odprli razstavo Slovensko plavžarstvo 20. stoletja - jeseniški plavži. Železarni v Trstu in na Jesenicah imata namreč veliko skupnega. Odprtje v Domu Jakoba Ukmarja je dalo priložnost tudi za srečanje med občinskimi upravitelji in muzealci obeh mest.

IZGUBLJENI SPOMIN NA ANTONA KOROŠČA

Založba Nove revije je v zbirki Korénine izdala spomine na vodilnega slovenskega predvojnega politika in državnika dr. Antona Korošča, ki jih je napisal njegov tesni sodelavec in dolgoletni glavni urednik dnevnika Slovenec dr. Ivan Ahčin (Ljubljana 1897 - Buenos Aires 1960). Po Koroščevi smrti je za objavo zbral tudi nekaj pričevanj sodobnikov, vse to gradivo pa je veljalo za izgubljeno, a se je ohranilo v arhivih v Ljubljani.

Opremljeno s spremnimi študijami in opombami sta ga pod naslovom Izgubljeni spomin na Antona Korošča izdala mlada zgodovinarja z Inštituta za novejšo zgodovino v Ljubljani dr. Bojan Godeša in dr. Ervin Dolenc.

LEV DETELA 60-LETNIK

Pisatelj, urednik in prevajalec Lev Detela je 2. aprila praznoval 60-letnico. Rodil se je v Mariboru, študiral pa v Ljubljani, dokler ni leta 1960 emigriral. Oženil se je s pesnico Mileno Merlak. Družino sta si ustvarila v Avstriji in se ustalila na Dunaju. Detela je bil v matici dolgo zamočan. Njegova bibliografija je zelo dolga in obsega tudi dela v nemščini. Zelo zaslužen je tudi kot graditelj mostov med avstrijsko in slovensko ter med zdomsko in matično književnostjo.

UMRL AVGUST ŠTEKAR

V Števerjanu je 5. aprila umrl kmetovalec in družbeni delavec Avgust Štekar. Med prvo svetovno vojno je okusil begunstvo, med drugo pa Buchenwald zaradi dela v OF. Svojčas je bil predsednik Kmečke zveze v Gorici.

UMRL PROF. JOŽE UMEK

V Ljubljani je 6. aprila umrl profesor Jože Umek. Rodil se je v Trstu 18. marca 1907, pod fašizmom pa se je izselil v Jugoslavijo. V Ljubljani je dokončal klasično filologijo. Okusil je italijanska taborišča, jeseni 1945 pa je nastopil službo kot profesor na slovenski nižji srednji šoli pri Sv. Jakobu v Trstu, kjer je ostal do leta 1963, nato je poučeval na višjih šolah, dokler ni leta 1963 prevzel ravnateljstva Dijaškega doma v Trstu. Kot upokojenec se je leta 1971 preselil v Ljubljano. V Trstu je bil dejaven v več organizacijah, bil je tudi tajnik Sindikata slovenske šole.

COMENIUS IN EVROŠOLA

Na Štadionu 1. maj v Trstu je bila 29. marca sklepna prireditev ob koncu triletnega sodelovanja med štirimi šolami različnih narodov v okviru evropskega načrta Comenius. Lepe pobude so se udeleževali dijaki in šolarji iz Irske, Walesa, srednje šole Sv. Ciril in Metod od Sv. Ivana v Trstu in osnovne šole Peter Butkovič - Domen iz Sovodenj.

Dne 23. aprila pa se je na škotskem otoku Lewis and Harris začela Evrošola 99, ki jo je priredil Evropski urad za manj razširjene jezike. Med 14 manjšinami iz držav članic Evropske zveze je Slovence v Italiji zastopala skupina dijakov srednje šole Simon Gregorčič iz Doline. Domačini so jih sprejeli zelo gostoljubno, možnost pa so imeli, da so predstavili slovenski jezik in kulturo.

INTERAKCIJE

V Bruslju se je zvrstil niz prireditev za predstavitve slovenske ustvarjalnosti na Koroškem političnemu središču Evrope. Na sporedu so bili literarni in glasbeni večeri, branje Ivana Cankarja v nemščini, predstavitev zgoščenke zbora Rož in drugo.

RAZSTAVA V BARILOČAH

Ob svoji 48-letnici je Slovensko planinsko društvo v Bariločah v sodelovanju s Slovensko kulturno akcijo iz Buenos Airesa pripravilo v mestnem središču odmeven prikaz slovenskega slikarstva v Argentini. Razstava je bila na ogled od 18. do 22. februarja. Ob odprtju sta spregovorila predsednik SPD Andrej Duh in voditeljica likovnega odseka SKA Andreja Dolinar, zapel pa je priložnostni otroški zbor pod vodstvom Lučke Kralj Jerman. Izšel je tudi katalog v slovenščini in španščini.

UMRL BORIS MOŽINA

V Trstu je 27. marca umrl gospodarstvenik Boris Možina. Rodil se je 15. januarja 1903 na Brjah in postal učitelj. Leta 1926 so ga odpustili, zato se je izselil v Jugoslavijo, kjer je kmalu prešel v gospodarstvo. Med vojno je bil dejaven v OF, po vojni pa je obnavljal slovensko gospodarstvo v Gorici (Kmečka banka) in Trstu (SAFTI, razna podjetja). Zelo se je zanimal za etnografijo in o tem objavil več razprav in člankov.

ZGODOVINAR VALDEVIT SPET O TRSTU

Deželni zavod za zgodovino osvobodilnega gibanja v Furlaniji-Juljski krajini iz Trsta je pri založbi Libreria Editrice Goriziana v Gorici izdal novo knjigo o tržaškem vprašanju izpod peresa tržaškega zgodovinarja Giam-paola Valdevita: Il dilemma Trieste, Guerra e dopoguerra in uno scenario europeo. Na 209 straneh je zbranih devet posameznih že objavljenih ali prebranih razprav in referatov.

NAGRADE TONČIČ IN ŠTIPENDIJE FLAJBAN

Slovenski visokošolski sklad Sergij Tončič iz Trsta je 24. marca podelil nagrado Dr. Frane Tončič za najboljšo diplomsko nalogo zamejskih študentov v akademskem letu 1996-97 Matejki Grgič. Na tržaški Filozofski fakulteti je branila nalogo Performativna izjava in glagolski vid: primer slovenskega jezika.

Nagrade so prejele še Erika Buzečan, Sandra Borghese in Mirta Čok, pohvalo pa Peter Černic.

Slovensko dobrodelno društvo pa je zaslužnim študentom 26. marca v Trstu že dvanajstič podelilo Flajbano-ve štipendije in podporne nagrade.

ZEC IN ČARGO V GORICI

V slovenskih kulturnih središčih v Gorici se nadaljuje izredno živahna razstavna dejavnost.

V Kulturnem centru Lojzè Bratuž so odprli razstavo bosanskega umetnika Safeta Zeca, ki zdaj živi v Benetkah. Njegovo delo je predstavil Jurij Paljk.

Kulturni dom pa je ob 100-letnici rojstva in 40-letnici smrti gostil razstavo Ivana Čarga.

PRIREDITVE V KANADI

Slovensko kanadski svet je 6. decembra lani začel z nizom seminarjev. Dne 10. januarja sta v Torontu predavala dr. Peter Klopčič o prevozi v Sloveniji in dr. Peter Urbanc o slovenskem gospodarstvu, 14. februarja veleposlanik dr. Božo Cerar o slovenski diplomaciji, Marija Markež pa o vzgoji otrok v tujini.

Ob slovenskem kulturnem prazniku je bil 12. februarja koncert ansambla Trio Barocco Forte iz Ljubljane v cerkvi Našega Odrašenika v Torontu.

Starostni dom Lipa v New Torontu je imel 28. februarja občni zbor. Stavbo bodo začeli dozidavati.

SPOMIN NA SEN. BRATINO

Podpredsednik italijanskega senata Rognoni je 9. aprila v Gorici slovesno predal slovenski srednji šoli Trinko in italijanski srednji šoli Locchi sredstva, ki so jih nabrali v palači Madama v Rimu v spomin na rajnega goriškega senatorja Darka Bratino. Z njimi bosta kupili multimedialno opremo. Na slovesnosti so nastopili dijaki, med govorniki pa je bil tudi predsednik Združenja Darko Bratina Livio Semolič.

OBISKI V ARGENTINI

Med obiski, ki se vrstijo pri rojaki v Argentini, je treba omeniti srečanje z deželnim predsednikom Slovenske skupnosti Bernardom Špacapanom iz Gorice in števerjanskim županom Hadrijanom Corsijem 28. februarja v Slomškovem domu v Buenos Airesu. Predavala sta o položaju Slovencev v Italiji. Tednik Svobodna Slovenija je objavil intervjuja z obema obiskovalcema.

Celo vrsto predavanj in srečanj v več mestih po Argentini sta imela bivši glavni državni tožilec Anton Drobnič in gospa iz Ljubljane.

Na obisku v Braziliji, Argentini in Urugvaju pa je bila nato še državna sekretarka za Slovence v zamejstvu in po svetu Mihaela Logar.

UMRL JARO DOLAR

V Mariboru so 14. aprila pokopali gledališkega in knjižničarskega delavca Jara Dolarja. Rodil se je 23. junija 1911 v Mariboru in končal slavistiko ter umetnostno zgodovino v Ljubljani leta 1935. Po vojni se je posvetil prejšnjemu časnikarstvu, nato gledališču. Pri SNG v Mariboru je bil v letih 1948-56 dramaturg, direktor, režiser in drugo. Nato je prešel v Študijsko knjižnico v Maribor in leta 1959 postal njen ravnatelj, v letih 1964-76 pa je bil ravnatelj Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani. O knjižničarstvu je tudi pisal in predaval na univerzi, po upokojitvi pa je uredil samostanske knjižnice v Kamniku, Krškem in Nazarjah.

ŽARKO PETAN 70-LETNIK

Režiser in pisatelj Žarko Petan je 27. marca praznoval 70-letnico. Ob lepem življenjskem jubileju je izšlo ali je tik pred izidom več njegovih knjig, od romana do aforizmov, v slovenščini in prevodih.

CHIARA LUBICH V SLOVENIJI

Ustanoviteljica verskega gibanja ognjiščarjev ali Marijinega dela Chiara Lubich iz Tridenta je bila sredi aprila prvič v Sloveniji. Gibanje, ki je prisotno v 182 državah in zajema ljudi različnih veroizpovedi, se je v Sloveniji začelo razvijati pred 40 leti.

Dne 13. aprila je bila Chiara Lubich najprej na seji Slovenske škofovske konference, kjer sta bila poleg škofov iz Slovenije še beograjski nadškof msgr. Perko in nuncij msgr. Farhat. Nato je bilo v cerkvi sv. Jožefa srečanje z množico članov in prijateljev. Med njimi so bili tudi škofje, podpredsednik vlade Marjan Podobnik, pisatelj Alojz Rebula in drugi vidni predstavniki slovenskega javnega življenja. Pel je zbor Ave. Nadškof Rode, ki je vodil srečanje, je delo Chiare Lubich poimenoval "čudež edinosti", v imenu škofovske konference pa ji je podelil odličje sv. Cirila in Metoda.

Naslednjega dne je Chiara Lubich sprejel v parlamentu predsednik Janez Podobnik.

COMMUNIO

V Ljubljani je začela izhajati samostojna slovenska izdaja mednarodne katoliške revije Communio. Njen glavni urednik je dr. Anton Štrukelj. Uvodnik za prvo številko je napisal predsednik slovenske škofovske konference nadškof Rode.

SKAVTI O NARODNOSTI

V Finžgarjevem domu na Opčinah je bila 16. aprila na pobudo Slovenske zamejske skavtske organizacije okrogla miza na temo Narodne vrednote: dileme naših organizacij. Po uvodu predsednika SZSO Petra Černica so

OBČNI ZBOR ZSKP

Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice je imela 12. aprila redni občni zbor. Zvrstila so se poročila predsednika Damjana Paulina, tajnice Anke Černic in enajstih včlanjenih skupin. To gradivo prinaša posebna priloga Novega glasa 22. aprila. Dr. Paulin je bil potrjen kot predsednik.

HRUŠIŠKI FANTJE V AVSTRALIJI

Skupina Hruški fantje, ki šteje 13 članov, je bila na pettedenskem gostovanju med Slovenci v Avstraliji. Imela je 17 koncertov in nastope v menda vseh slovenskih društvih in župnijah.

DUBRAVKA TOMŠIČ V NEW YORKU

Slovita slovenska pianistka Dubravka Tomšič je 19. aprila nastopila v dvorani Alice Tully Hall v Lincoln Centru v New Yorku, in sicer v sklopu Newport Music Festivala. Kritike v časopisu so bile izjemno ugodne.

SAZU

Na volilni skupščini Slovenske akademije znanosti in umetnosti je bil 8. aprila izvoljen za rednega člana naravoslovec prof. dr. Matija Gogala, za izrednega člana matematik prof. dr. Franc Forstnerič, za dopisnega člana pa dr. Milan Macelj iz Zagreba.

pravnik Andrej Berdon, psiholog Danilo Sedmak, teolog Oskar Simčič, sociolog Emidij Susič in književnica ter šolnica Zora Tavčar ob okrogli mizi razpravljali o pojmi narod in domovina, o pomenu jezika in o vrednotah, h katerim naj bi v tej zvezi vzgajali mlade.

Andrej Berdon, Emidij Susič, Zora Tavčar, Ivo Jevnikar, Oskar Simčič in Danilo Sedmak o narodnosti v Finžgarjevem domu na Opčinah.

Umrla je mladinska pisateljica Branka Jurca

V prvih dneh marca je umrla v Ljubljani znana mladinska pisateljica Branka Jurca, ki se je rodila 24. maja 1914 na Krasu v Koprivi pri Dutovljah. Učiteljišče je dovršila v Mariboru, po maturi štiri leta ni dobila službe, zato je delala v tekstilni tovarni. Leta 1938 je dobila učiteljsko mesto v Slovenskih goricah, v začetku druge svetovne vojne je sodelovala pri organiziranju partizanskega gibanja, zato je bila internirana v Gonarsu in Ravensbrücku. Po vojni se je poročila s pisateljem Ivanom Potrčem, si uredila dom v Ljubljani in se posvetila mladinskemu pisateljevanju. Od 1960 je bila odgovorna urednica mladinskega Cicibana. Redno je objavljala članke, prozne sestavke in zlasti pripovedke in pravljice v številnih časnikih in časopisih.

Največ njenih pripovedk je izšlo v otroških listih Pionir in Ciciban. Pozneje jih je nekoliko popravila in priredila ter izdala v samostojnih knjigah. Njena prva samostojna mladinska knjiga je *Pod bičem*, 1945, druga 1953 *Potem je zmagalo življenje*. Nekatere knjige so takoj doživele ponatis, *Uhač in njegova družina* je doživel kar štiri natise v 17 letih.

Marjanko Vsezrnalko, ki je izšla v Ljubljani 1966, so odkrili tudi Srbi, Hrvatje in Makedonci in jo prevedli. Leto pozneje so v iste jezike in v

češčino prevedli knjigo *Do zvezd. Rdeče škorenjčke* so 1970 prevedli v češčino.

Čeprav je Branka Jurca mladinska pisateljica, pa globoko in pristrčno prikazuje tudi splošno življenje na Krasu pod Italijo. Že v *Steklenem gradu* iz leta 1958 ima novelo *S Krasa*, v kateri kaže kraško Maričko, ki se preživlja s tem, da nosi v Trst živila, pri tem pa venomer pričakuje, da se vrne iz Amerike mož, kamor so ga pognale gospodarske razmere. Preprost motiv, toda pisateljica je podala v njem kos življenjske stvarnosti Kraševcev, Ljubezen in toplino, ki jo občutijo tudi bralci.

Tudi v drugih novelah pripoveduje toplo in jasno, ne išče v ljudeh kdo ve kakih globin, tudi jih ne izbira po lepoti, pridnosti in imenitnosti. Knjiga prinaša mnogo resničnega življenja. Cita Potokar jo je bogato ilustrirala. Ista slikarka je poslikala tudi pravljico povestico *Lizike za vse o dveh šolarjih*, ki namesto v šolo zavijeta pod Rožnik na tivolsko igrišče. Doživljata očarljive dogodke, polne sreče in zadovoljstva.

Tretjo knjigo *Hišica ob morju*, ki prinaša 18 zgodbic, je prav tako ilustrirala Cita Potokar. Snov je zajeta iz vsakdanjega življenja, podana s pristrčnostjo, toplino in poznavanjem otrokove duševnosti. Junaki so predšolski in šolski otroci, ki nastopajo v vsakdanjem življenju, gredo pa tudi na ekspedicijo v vesolje in na obisk v deželo Lenuharijo.

Miško Polanko in njegov ognjeni krst je šaljiva zgodbica o tako majhnem partizanskem kurirju, ki ni zmozel naloge, ampak je za kupom drv zaspal.

Leta 1965 je Branka Jurca spregovorila v glasilu slovenskih založb Knjiga 65 o svojem delu in mladih bralcih: "Do desetega leta še niso kritični, v višjih razredih osnovnih šol pa so že zahtevni in kritični. To znajo tudi povedati.

Za bralce sem napisala povest *Uhač in njegova družina*, ki je izšla v Sinjem galebu, in povest *Vohljači* in prepovedane skrivnosti. *Uhač*

ti otroci zelo radi prebirajo. V povesti najdejo samega sebe, svoje sošolce, svoj razred, profesorja, svojo šolo in to v času, ki ga živijo." (Vohljači tedaj še niso izšli.)

V dvajseti knjigi *Rodiš se samo enkrat* govori pisateljica o sebi, o rojstvu na Krasu, o predšolskih letih v Kopru, o begunstvu k očetu v Maribor, o šolanju in doraščanju v 16-letno deklico. To je življenje otroka, ki živi svoj čas, ko bi se rada peljala s kočijo, čas otroka poluradniške družine, v kateri je praznik, če dobijo jabolka zlatorumenke ali izmaknejo sladkorček, čas, ki ga preživljajo v šolskih klopih, čas plavanja preko Drave in na stotine drobnih doživljajev in razočaranj.

V najdaljši mladinski povesti *Ko zorijo jagode* je 1974 predstavila osnovnošolce, ki se srečujejo z najrazličnejšimi položaji, preko katerih odkrivajo svet in življenje. Glavna junakinja Jagoda končuje osmi razred, zalubi se v starejšega fanta, ki pa jo kmalu zapusti. Iskreno pomaga nezakonskemu Nejcu, ki je iskal očeta. Ko ga je našel, je videl, da si je oče ustvaril dom in družino, zato mu je bil fant bolj v napoto kot v veselje. Jagoda je z materjo pomagala v bloku trem nebolgim otrokom, katerih starši so odšli na sezonsko delo v Nemčijo. Povest je napisana v prvi osebi doživeto in iskreno.

Nekoliko drugačen od običajnih mladinskih povesti je *Špelin dnevnik*, ki ga piše deklica Špela o vsem, kar doživlja. Peljala se je s taksijem, na pošti je oddala brzojavki in plačala račun za telefon, z mamo je v banki dvignila denar, peljala se je z letalom in dobila potni list. Torej nič nemogočega, toda povedano tako, da si pridobi mladi bralec koristne izkušnje za življenje. Spremno besedo o pisateljici je napisal France Filipčič, ilustriral jo je Božo Kos.

Branka Jurca je napisala nad trideset mladinskih knjig, ki so se otrokom tako priljubile, da so jih morali ponatiskovati. Njeno delo bo ostalo v mladinski književnosti trajno.

Martin Jevnikar

Slovenski pesnik in pisatelj Ivan Kobal v Avstraliji

Ivan Kobal, pesnik, pisatelj in kulturni delavec iz Plavine pri Vipavi, ki živi od maja 1950 v Sydneyu v Avstraliji, se je uveljavil kot kulturni delavec, a tudi kot pesnik in pisatelj v angleščini. Imel je težko mladost, saj so mati, duhovnik in učitelj želeli, da bi zapustil kmečko življenje in študiral. Preskrbeli so mu mesto v jezuitskem zavodu v Piacenzi, kjer je med vojno dovršil pet razredov gimnazije, po vojni pa so morali jezuiti zaradi pomanjkanja sredstev razpustiti zavod. Kobal se je vrnil domov, da bi si opomogel od lakote in pomanjkanja. Vendar se v povojnih razmerah doma ni znašel, hotel je nadaljevati s študijem, zato se je 1947 ilegalno vrnil v Italijo in preživel tri leta v raznih begunskih taboriščih.

Maja 1950 se je Kobal preselil v Avstralijo in najprej delal v livarni, po nekaj letih pa se je vključil v gradbeno dejavnost. Ves čas je resno študiral angleščino, istočasno si je pridobil kvalifikacijo tesarja in mizarja na tehničnem zavodu v Sydneyu, pozneje pa še gradbeno konstrukcijsko diplomu pri International Correspondence School.

Leta 1954 so začeli uresničevati načrt velikega energetskega projekta Snežnih gora, ki so ga imenovali: Snowy Mountains Hydro-Electric Scheme. Glavni vodja načrta Bill Hudson ni bil domačin, ampak je prišel iz Nove Zelandije. Znal je združiti težake in obrtnike, ki niso bili doma tukaj, marveč drug drugemu tujci iz Evrope, Azije, Amerike in Avstralije. Niso znali angleškega jezika, ampak so si ustvarili nekak svoj jezik za delo in zabavo. In pomočnik glavnega izvajalca načrta je bil slovenski izseljenec Ivan Kobal, ki ni bil diplomiran gradbeni inženir, vendar je znal delati in usmerjati delavce v skupno delo in skrb za osebno in skupno varnost, saj je bilo nesreč zelo malo, samo en voznik je podlegel smrti v delovnem vozilu.

Kobal ni samo delal in pomagal voditelju, ampak je ves načrt in delo temeljito preštudiral in ga natančno opisal v knjigi **Men who built the Snowy**. Izšla je v angleščini 1982 v Sydneyu, spodbudo mu je dala tudi literarna nagrada 1000 ameriških dolarjev leta 1975. Leta 1985 je knjigo dopolnil in so jo ponatisnili, torej že po treh letih, kar kaže, da je delo zbudilo zanimanje.

Po zaključku del na energetskega načrtu Snežnih gora je Kobal nadaljeval s pisanjem pesmi, s katerimi je začel v Avstraliji. Nadaljeval je z rodoljubno in narodno prebudno in didaktično vsebino. Namenjene so bile rojakom, da bi jih bodrile in krepile v narodni zavesti. Med njimi je najbolj znana pesem **Naša nova domovina**, ki je izšla v reviji Misli 1956 in je bila prevedena v angleščino in večkrat ponatisnjena. Značilne budnice in pri povedne pesmi so še: **Dozori, narod!, Zdrami se, Samol!, Vipava, Ob nevihti** idr. Uveljavil se je tudi v javnem življenju avstralskih Slovencev. Igral je vodilno vlogo pri ustanovitvi Zveze slovenske akcije (1984). Bil je tajnik te organizacije in urednik njenega glasila **Moja Slovenija**,

ki je začela izhajati v začetku 1988. V slovenščini, angleščini in italijanščini piše v različne avstralske revije. Zastopan je v obeh **Zbornikih avstralskih Slovencev**, ki sta izšla v Ljubljani 1985 in 1988. Odlomek iz knjige o možeh, ki so gradili Snowy, je izšel v Koledarju Goriške Mohorjeve družbe za leto 1993 pod naslovom Zakaj so vražniki? Tega leta je izdala Goriška Mohorjeva družba njegovo novo knjigo **Možje s Snowyja**.

Kobal se je boril in dosegel, da so Slovenci 1989 dosegli na Macquarie univerzi v Sydneyu slovenski lektorat. Njegovi trije sinovi John, Irena in Boris so vsi diplomirani inženirji mehanične, elektronske in elektrotehnične stroke.

Ivan Kobal je postal v zadnjih letih znan po vsej Sloveniji. Tako je podano njegovo življenje in delo v Primorskem slovenskem biografskem leksikonu in v 4. knjigi Enciklopedije Slovenije. Več člankov je v časopisih in Koledarju Goriške Mohorjeve družbe za leto 1993 s sliko. Dokazal je, da lahko s pridnostjo marsikaj dosežeš v življenju, če delaš resno in vztrajno. Ni bil ne pesnik ne pisatelj, vendar se je uveljavil v Avstraliji in doma v Sloveniji, čeprav ni dosegel najvišje izobrazbe. Bil pa je priden in podjeten, zato je lepo uspel. Za sklep nekaj odlomkov iz romana o možeh, ki so gradili energetske načrte Snežnih gora in so prišli iz različnih evropskih krajev:

“Ti so bili povečini samski možje in fantje, pripravljene prejadрати ocean, preplavati reko, zorati ledino in posejati seme v zemljo ter se preživljati z divjačino do žetve. Bili so pionirji, sprednja straža korajžnih naseljencev raznih narodnosti, ki so močno čutili in zahtevali pravico preživeti nekje na tem svetu, kjerkoli. Njihova dekleta, zaročenke in žene, so bile povečini ostale doma. Kakor poslanci naj bi šli, videli in poročali nazaj svojim dragim v rodne kraje.

Načrt Snežnih gora se je rodil v glavah strokovnjakov v zgodnji avstralski naseljski zgodovini, rodil se je v zelo primernem času. Inicijativa, širokosrčnost, žilavost in odpornost, vrline, ki so v veliki meri potrebne za tak načrt, so bile vse prisotne v jedru evropskih priseljencev. Glavni vodja načrta Bill Hudson (pozneje odlikovan z naslovom Sir William Hudson) ni bil domačin, ampak je bil prišel z Nove Zelandije. Njegova razgledanost v to edinstveno razmerje med težaki in obrtniki, ki niso bili doma tukaj, marveč drug drugemu tujci iz Evrope, Amerike in Avstralije, je omogočila zgodovinski čudež združiti in uporabiti ogromno delovno silo za načrt, ki se je v teku petindvajsetih let izkazal kot eden najuspešnejših inženirskih načrtov v človeški zgodovini.”

Ta delovni “čudež” je dal Avstraliji nova rodovitna polja za žito in živinorejo, napeljal je vodo za gospodinj-ske in gospodarske potrebe, nerodovitne puščave so ozelenele. In slovenski rojak Ivan Kobal je ponosen, da je sodeloval pri tem avstralskem čudežu.

Martin Jevnikar

knjige

Janja Žitnik in Helga Glušič: Slovenska izseljenska književnost, 1. knjiga

Pred kratkim je izšla pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti v Ljubljani prva knjiga **Slovenske izseljenske književnosti**. Uredila jo je Janja Žitnik s sodelovanjem Helge Glušič, ki je redna profesorica na oddelku za slovanske jezike in književnosti univerze v Ljubljani, medtem ko je dr. Janja Žitnik literarna zgodovinarica na Inštitutu za slovensko izseljenstvo iste SAZU.

Delo bo obsegalo tri debele knjige, ki bodo obsegale naslednja ozemlja: 1. zvezek Evropa, Avstralija, Azija, 2. zvezek Severna Amerika in 3. zvezek Južna Amerika. Raziskavo je pripravljalo 4 leta 11 slovenskih literarnih zgodovinarjev in štirje sodelavci s področja drugih humanističnih ved. Večina je z ljubljanske univerze, iz Trsta sta Zora Tavčar in Martin Jevnikar, z Dunaja Lev Detela. Imena so navedena v Predgovoru, zato jih tukaj ni treba ponavljati, tukaj so navedeni tudi podatki o izseljevanju Slovencev v posamezne dele sveta, o njihovih organizacijah, tisku in drugih oblikah kulturne dejavnosti. Pri vseh pisateljih so tudi fotografije.

Navedene so tudi delne študije o izseljenski literaturi, ki so izšle v zamejskem in deloma v matičnem tisku. Tako je npr. Martin Jevnikar poročal v tržaški Mladiki o vseh leposlovnih knjigah, ki so izšle med Slovenci v Argentini, Avstraliji in drugod po svetu, kolikor je mogel dobiti knjig. Veliko je pisal o zdomski literaturi Lev Detela in še kdo. Seveda pa ni bilo mogoče podati celotne podobe slovenskega zamejskega in zdomskega ustvarjanja. Šele zdaj, ko je prevzela delo SAZU, bo s svojim ugledom in sredstvi mogla uresničiti pregledno, sistematično in splošno uporabno literarno zgodovino od prvih začetkov do danes.

Urednica Žitnikova je v Uvodu zapisala: "Slovenska izseljenska književnost je namreč, kot se bo bralec

tega pregleda lahko sam prepričal, pomemben in še vedno vitalen del slovenskega slovstva. Upoštevajoč agresivne asimilacijske pritiske in druge zaviralne pogoje avtonomnega umetniškega in kulturnega delovanja posameznih etničnih skupnosti v priseljenih deželah, lahko glavnino književnosti Slovencev v svetu glede na izjemno težke okoliščine, v katerih je nastajala, in glede na njen širši kulturni in narodnoohranjevalni pomen v mnogih pogledih primerjamo z začetki slovenskega slovstva v dobi reformacije ali v poznejših obdobjih vztrajnega uveljavljanja slovenstva na področju literature, še najbolj pa morda s skorajda analognim pomenom čitalniške kulture na Slovenskem."

Janja Žitnik je objavila dopolnjeni pregled **Dosedanje študije o slovenski izseljenski književnosti**, v katerem je navedla in označila važnejše avtorje, ki so pisali ali poročali o slovenski izseljenski književnosti. Ni jih malo, po letu 1991 se je razgibala SAZU, Filozofska fakulteta, Rokopisni oddelek Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani, Mohorjeva in Prešernova družba, v Argentini pa zlasti Slovenska kulturna akcija. Pa tudi posamezniki so se pogosto oglašali.

V poglavju EVROPA predstavljajo avtorji slovensko izseljevanje v razvite evropske države do leta 1940 in po letu 1945. V prvi vrsti jih zanima slovenska zdomska književnost in jo predstavljajo v obliki krogov. Prvi je tržaško-goriški krog in ga sestavljajo: Vinko Beličič, Stanko Janežič, Franc Jeza, Jože Peterlin kot urednik in kritik in Martin Jevnikar. S temi kulturnimi delavci sta sodelovala tudi primorska duhovnika pisatelja in pesnika Avgustin Žele in Štefan Tonkli - oba že mrtva. Koroški zdomski krog so predstavljali Metod Turnšek, Janez Polanc in deloma Jože Urbanija - Limbarski. Še najbolj se je uveljavil Metod Turnšek, ki je napisal vrsto romanov in iger iz najstarejše slovenske zgodovine, a tudi iz poznejših dob. Rimski krog sta sestavljala duhovnika in znanstvenika Vladimir Truhlar in Rafko Vodeb ter esejist in kritik Franče Dolinar, pozneje so se razšli po svetu. Vendar pa je zlasti Truhlar do-

segel tak pesniški uspeh, da je zbudil zanimanje tudi pri Italijanih in je prof. Luigi Michieletto izdal v italijanščini njegovo zbirko pesmi **V dnevih šumi ocean**, ostale zbirke pa ima že prevedene in čaka na njihov natis.

Posamezni avtorji so delovali še v Belgiji, Veliki Britaniji, Franciji, Nemčiji in Švici. Na Dunaju sta zelo aktivna Lev Detela in njegova žena Milena Merlak. Kar sedem pesnikov in pisateljev deluje na Švedskem, vsi so zelo podjetni in objavljajo pesmi in prozo na Švedskem in v Sloveniji. Končno sta dva slovenska besedna umetnika v Aziji, Jože Cukale v Indiji, svetovalec matere Terezije v Kalkuti, in misionar Vladimir Kos v Tokiju na Japonskem. Njegove pesmi so globoke in moderne.

Na koncu so biografije in bibliografije vseh nastopajočih pesnikov in pisateljev v raznih krogih. Vseh je 47 in pri vseh so podani življenjski podatki, knjižne izdaje in drugi podatki. Prav na koncu pa sta še Kazala oseb in periodike, da ima knjiga natančno 400 strani večje oblike.

Knjiga Slovenska izseljenska književnost je resno strokovno delo, ki so ga sestavili strokovnjaki, ki so se skoraj vsa povojna leta ukvarjali z izseljensko književnostjo, o njej pisali in govorili, napisati pa so jo mogli šele po uvedbi demokratičnega, političnega pluralizma v Sloveniji, ko se je tudi v Sloveniji pokazala potreba po strokovni obdelavi slovenske emigrantske literature z vseh področij in z vseh zemljepisnih širin in dolžin, saj živijo in ustvarjajo Slovenci res po vsem svetu. Tako je knjiga sad štiritletnega dela vrste strokovnjakov, ki so se vsa povojna leta posvečali zamejski, zdomski ali izseljenski književnosti. Zdaj je postala ta književnost vseslovenska.

Martin Jevnikar

Okus teme

Velik del slovenskega etničnega ozemlja je pokrit s kraškim svetom, polnim njegovih značilnosti in lepot na površju. Še lepši pa je njegov podzemni svet kraških jam z njihovimi stvaritvami. Mnogo knjig je bilo napisanih in izdanih o tem podzemnem

svetu in več fotomonografij lahko najdemo v knjižnicah.

Poslednje tako delo pa je pred kratkim izšlo v Ljubljani pri Založbi **Zaklad** pod naslovom **Okus teme**. Fotomonografija, za katero je slikovni del pripravil jamar in fotograf **Bogdan Kladnik**, skupaj s **Claro Ferlatti** pa je prispeval tudi besedilo, je zares nekaj posebnega. Knjiga govori in prikazuje prečudoviti podzemni svet v kraški jami Claudio Skilan blizu Lipice na italijanski strani državne meje.

V knjigi je opisano prvoprstopništvo in raziskovanje jame članov jamarskega kluba Carlo Debeljak, kakor tudi povabilo fotografa k sodelovanju. Svoje delo in občutke v tem svetu blata, teme ter prečudovitih skulptur pa je dodal fotograf sam. V jami in na njegovih fotografijah najdemo ozka brezna in ogromne prostore, slovske kadi in male ponvice, kapnike in zaves, svet z ledenimi in kamniti kristali. V tej fotomonografiji je več majhnih in večjih slik, nepozabni pa so pogledi na celostranske fotografije podzemnega sveta.

Na predlistu piše fotograf Bogdan Kladnik: Ta knjiga je bila doživeta, napisana in posneta na globini dvesto in več metrov pod zemeljskim površjem, ob stoddostni vlagi, v prahu, blatu ter v popolni in najbolj črni temi. Ampak jama nas je s svojo lepoto, nenavadnostjo in veličastnostjo prevzela in uročila "za vekomaj".

Ciril Velkovrh

Acta historiae artis Slovenica, 3, Ljubljana, ZRC SAZU 1998

Pri Umetnostnozgodovinskem inštitutu Slovenske akademije znanosti in umetnosti je izšel že tretji zvezek revije *Acta historiae artis Slovenica*. Revija v prvi vrsti objavlja rezultate raziskav o slovenski umetnosti in njeni vpetosti v evropska umetnostna dogajanja, a tudi študije, ki se v širšem smislu vežejo na umetnostno in zgodovinsko vplivna, s slovenskim kulturnim prostorom povezana področja. *Acta*, ki se predstavljajo v prikupni grafični obleki, so vredna pozornosti tudi ker zapolnjujejo hudo vrzel, ki je nastala v zadnjem desetletju v slovenski umetnostnozgodovinski periodiki.

Med objavljenimi razpravami so vsaj tri zanimiva za našo pokrajino. Dr. J. Höfler v svojem prispevku razkriva doslej še nepoznane grafične vire za hrastovelske freske, zlasti uporabo nemških koledarjev za cikel mesečnih del. Nova dognanja o tem pomembnem slikarskem ciklu bodo vsekakor povzeta na razstavi o gotiki na Koprskem, ki jo bodo v kratkem tudi otvorili. H. Seražin raziše gradbeno zgodovino graščine Roženek v Podbrju pri Vipavi zlasti z ozirom na upodobitev tega kompleksa v Valvasorjevi *Topographia Ducatus Carnioliae*, medtem ko v drugem prispevku ugotavlja doslej prezrto povezavo med slikarjem Jelovškom in Krištofom Lovrencem von Flachenfeldom. Goričan W. Klainscek pa dopolnjuje opus goriškega slikarja M. Lichtenreiterja, kateremu pripiše vrsto novih del. Novemu seznamu lahko tu dodamo doslej še neobjavljeno oltarno sliko *Roženvenške Marije* v župni cerkvi v Šempetru pri Gorici. Ob teh tudi ostale razprave prinašajo vrsto novih relevantnih znanstvenih ugotovitev: B. Resman utemeljuje atribucijo dveh kipov v šišenski cerkvi Francescu Robbi; A. Lavrič ugotavlja doslej prezrto delo slikarja J. C. von Resfelda v Idriji in sledi poti portreta komendatorja Testaferrate z Malte, delo slikarja Francesca Zahra, k P. P. Glavarju v Komendo; S. Žitko predstavlja nadvojvodu Janezu postavljene spomenike na Slovenskem; D. Prelovšek pa narodnostne težnje v slovenski arhitekturi ob prelomu stoletja. Da se je revija že uspešno uveljavila tudi med tujimi znanstveniki, dokazuje še prispevek I. Trattner o *Kaufmannovem Križanju*. Revija prinaša ob tem tudi krajše članke in ocene publikacij.

S.K.

Michael Koratczuk, Obolungwe. Črnc v Evropi, Ljubljana, Družina, 1998 - 88 strani

Pri ljubljanski založbi Družina je pred kratkim izšla tanjša knjižica Michaela Koratczuka z naslovom **Obolungwe. Črnc v Evropi**. Knjiga je prvič izšla v nemščini leta 1959, za založbo Družina pa je Berta Golob izbrala 39 krajših pisem, ki jih piše mladi črnc Mihael Obolungwe. Ta je pri-

šel v Evropo z namenom, da študira medicino: svojemu 'belemu očetu', oziroma misijonarju v Afriki, pripoveduje o svojih stikih z evropskim človekom, ki je zašel v globoko duhovno krizo in iz krščanstva ne zna več črpati moči za naprej.

Zamisel o pismih je zanimiva iz dveh razlogov: najprej nas spominja na spis francoskega izobraženca Montesquieja, ki je iz zornega kota peržanskega diplomata opisal morale in družbeni nered v Franciji za časa Ludvika XIV; nato pa se Mihaelova pisma navezujejo na poročila evropskih misijonarjev, ki v svojih zapisih opisujejo pogosto težko stanje v misijonih: skratka, pisma kot ogledalo družbe, ki se največkrat ne zaveda bedne podobe, ki jo daje o sebi. Ob tem se nehote spomnimo na prepričanje marsikaterega kristjana: nekoč so Evropejci misijonarili v Tretjem svetu, danes pa je Evropa tisto misijonsko območje, na katerega se bodo kmalu podajali afriški, azijski in južnoameriški misijonarji.

Obolungwe nam s svojimi pismi kaže, kako zgledajo Evropejci in njihovo doživljanje krščanstva od zunaj: to so ljudje, ki se sicer proglašajo za vernike, vendar od vere sprejemajo le tisto, kar jim povzroča manj življenjskih in duhovnih dilem; ustvarili so si letevico vrednot, na kateri je materialna dobrina pomembnejša od otroka; zahteva po varstvu živali jih je privedla do grotesknega vprašanja, ali so tudi stenice vredne spoštovanja in ljubezni. Pri vsem tem se Mihael Obolungwe znajde s svojim navidezno preprostim dojemanjem krščanstva in s primeri iz afriškega sveta: njegov pokristjanjeni stric Kirizing postane prisposoba povprečnega kristjana, ki vero sprejema po svoje, medtem ko zgodbe o opravičljivih in ošabnejših neverjetno spominjajo na razširjene življenjske razmere tudi pri nas.

V knjižici je več barvnih slik, ki prikazujejo skupino mladih Afričanov: gre za mlade Zambijce, ki so v spremstvu misijonarja Mihe Drevenška lansko leto prišli tudi v naše kraje in nas seznanili s svojo glasbo in načinom življenja ter nas utrdili v prepričanju, da misijonsko delovanje mora potekati vzajemno - enkrat beli človek nudi črncu, drugi pa Obolungwe belcu.

Neva Zaghet

36. literarna nagrada "Vstajenje" za leto 1998

Dne 30. marca 1999 so se zbrali v Trstu na sedežu Slovenske prosvete, ul. Donizetti 3, odborniki zamejske literarne nagrade "Vstajenje", in sicer prof. Zorko Harej, prof. Zora Tavčar Rebula, prof. Diomira Fabjan Bajc, urednik Marij Maver in prof. Martin Jevnikar in po daljši razpravi pregledali in ocenili knjige, ki so izšle leta 1998 v zamejstvu ali zdomstvu.

Iz letošnje bogate izvirne literarne bere je komisija v ožji izbor sprejela enajst del.

Po izčrpni razpravi se je glasno odločila za monografijo Milana Grega in Žive Gruden **Beneška Slovenija**, ki je izšla z letnico 1998 pri založbi Družina v Ljubljani. Svoj izbor je komisija utemeljila takole:

Beneška Slovenija, ta geografsko in v naši zavesti najbolj odročna deželica našega zamejstva, doslej v svojem kulturnem snovanju še ni bila deležna nagrade Vstajenje.

Tudi tokrat je nagrada zvesta svojim načelom: krščanski naravnosti, zvestobi slovenstvu ter umetniški kvaliteti. S temi značilnostmi namreč lahko mirno označimo monografijo Milana Grega za fotografski del in Žive Gruden za besedni del. Iz sodelovanja obeh je nastala vsebinsko in grafično dragocena, razkošna knjiga, v kateri dežela pod Matajurjem zaživi s svojo pokrajino in svojimi naselji, svojo naravo in svojimi ljudmi. Milan Grego jo je znal s svojim objektivom ujeti v najznačilnejših podobah njene zelene podalpske pokrajine, Živa Gruden pa je to fotografsko žetev pospremila z izbranim, kulturno razgledanim in estetsko navdahnjenim besedilom.

Po zaslugi obeh avtorjev knjiga **Beneška Slovenija** nagovarja bralca iz polnosti svoje zemeljske stvarnosti: iz svoje narave, zgodovine, arhitekture in etnografije.

Za komisijo literarne nagrade "Vstajenje"

Prof. Martin Jevnikar

Rémy Brague: Il Futuro dell'Occidente - Prihodnost zahoda

V preteklem maju je pri milanski založbi Rusconi izšel v njeni zbirki *Aktualni problemi - Filozofija* prevod knjige francoskega misleca Rémya Brague *Il Futuro dell'occidente - Prihodnost zahoda*.

Brague se je rodil leta 1947 in je profesor arabske filozofije na univerzi v Parizu. Njegovo filozofsko zanimanje je doslej posebej veljalo problematiki, ki je v zvezi z grško mislijo (Platon in Aristotel), z judovsko mislijo (Maimonides) ter srednjeveško filozofijo.

Leta 1992 je v Parizu pri založbi Criterion izšlo njegovo delo *Europe, Les voies romaine* - Evropa, Rimska pot. Nezajetna, samo 200 strani obsegajoča in s francosko sijajnostjo napisana knjiga, je doživela širok odmev, saj je bila prevedena v katalonščino, nemščino, češčino, madžarščino, španščino, ruščino, turščino, romunščino, poljščino, grščino, holandsščino in sedaj še v italijanščino. Delo je bilo takoj po izidu priporočeno tudi slovenskemu založništvu, a doslej brez uspeha. Sicer pa sam avtor pravi neke v knjigi, da "se podoba Rimljanov v negativu bije z določeno moderno občutljivostjo". Morda ga slovenskemu okolju, ki je še zmerom obremenjeno z določenim zgodovinskim spominom, ne priporoča podnaslov knjige - *V rimskem modelu rešitev Evrope*, čeprav nima absolutno ničesar skupnega z Rimom totalitarne in imperialističnega spomina. Gre za delo na najvišji miselni in kulturni ravni, čeprav avtor priznava, da se je navdihoval tudi ob sodobnem dogajanju v zvezi z nastajanjem Združene Evrope.

Naj navedemo avtorjevo samopredstavitev.

"Nikakor si ne domišljam," pravi Brague v spremni besedi na koncu knjige, "da bi bil v posesti neke brezčasne in univerzalne besede; bralec ima torej pravico vedeti, kdo se obrača nanj, to se pravi, kakšen je moj zorni kot in kam se umešča to, kar bolje ali slabše poznam. Sem torej Francoz, katoličan, po formaciji filozof, po poklicu univerzitetni učitelj. Moje raziskovalno polje, ki se je za-

čelo pri grški klasični misli, se zdaj usmerja proti srednjemu veku, predvsem judovskemu in mohamedanskemu."

Kakšna je vsebina te knjige?

Že naslovi devetih poglavij, v kateri je razdeljena, dajejo slutiti, da ne gre za lahko branje: I. Konstitutivne delitve, II. Rimskost kot model, III. Religiozna rimskost, IV. Evropa in judovstvo, V. Kulturna rimskost, VI. Evropa in helenizem, VII. Osvajanje tujege, VIII. Ekscentrična identiteta: navodila za uporabo, IX. Rimska Cerkev, X. Zaključek: je Evropa še rimska?

Knjiga pritegne bralca že na samem začetku, ko se avtor loteva pojma Evrope. Razločuje tri akcepcije: 1) prvi pomen, ki ga ponuja etimologija, ta je verjetno semitska, kaže na neko smer na zahod - kar je tudi pomen arabske besede Maghreb; 2) drugi pomen, ki ga najdemo pri grških geografih, označuje prostor, ki se razteza od zahodne obale Egejskega morja do Oceana; 3) tretji pomen pa označuje neko totaliteto, h kateri človek lahko pripada in ki je spremenljiva ob širjenju te totalitete od Španije do Skandinavije.

Ampak naj poudarimo osnovno tezo te knjige, s katero je Brague močno opozoril nase, a verjetno z njo tudi izzval kakšen odpor. Gre za tezo, da kulturni model Evrope ni grštvo, ampak rimskost, ne Atene ne Jeruzalem, ampak Rim... Rimskost pa je daleč od kakšne nedavne miselne akcepcije: pomeni "sekundarnost", in sicer produktivno sekundarnost, se pravi nadarjenost za sprejemanje in preoddajanje naprej, zraven pa samozaveš v napetosti med klasicizmom, ki ga je treba asimilirati, in (notranjim) barbarstvom, ki ga je treba podvreči: pomeni možnost, da se približamo temu, kar nam je lastno, samo preko ti-stega, kar nam je tuje ali prednamsko.

Že ta bistveni povzetek lahko nakazuje izredno zaostreni miselni pečat te knjige. Vendar ne gre za kakšno abstraktno prozo iz same pojmovščine, da tako rečemo, ampak za izredno berljivo prozo, pretkano na francoski način z najrazličnejšimi kulturnimi referencami, o čemer pričuje tudi seznanjen imen na koncu. Kar pri tem seznamu preseneča, je odsotnost nekaterih velikih krščanskih imen, brez katerih si razpravljanje o Evropi težko zamislimo. Tako bo bralec v tem se-

znamu zastonj iskal na primer Maritain, Marcela, Guardinija, kakor tudi ne bo našel avtorja Zgodovine Evrope Croceja.

Tukaj smo očitno pri predstavniku novih generacij, ki gledajo v duhovni kozmos z drugih stališč in z drugimi interesi kakor njihovi predhodniki. To dokazuje na primer večkratno navajanje Heideggerja.

Skratka, publikacija, ki z inovativnostjo svoje osrednje teze daje tudi kritično misliti, kar dokazuje njeno ži-vost.

A.R.

Ob knjigi Charlesa Moellerja: Letteratura moderna e cristianesimo - Moderna literatura in krščanstvo

Zahtevnejši ljubitelj literature bo z velikim zanimanjem vzel v roke knjigo, ki jo je izdala založba Rizzoli v svoji zbirki Biblioteca Universale Rizzoli, a jo je naročnik revije *30 Giorni* - ta je bila v tej rubriki že večkrat predstavljena - dobil v dar, če se je odločil zanjo med številnimi ponujenimi knjigami, zbranimi pod naslovom "knjige krščanskega duha".

Naslov sicer na videz obeta več, kakor sicer skoraj 500 strani obsegajoča knjiga nudi, saj kazalo pokaže, da avtor dejansko obravnava samo pet velikih literarnih imen našega stoletja - Alberta Camusa, Grahama Greena, Franza Kafko, Jean-Paula Sartra ter Charlesa Péguya. A rekli smo na videz, zakaj ta knjiga je samo del širšega opusa v petih knjigah, s katerimi avtor v polni meri opraviči omenjeni naslov, namreč *Moderna literatura in krščanstvo*.

Belgijec Charles Moeller (Bruselj 1912-1986) ni bil literarni zgodovinar, ampak doktor teologije. Večino življenja je preživel kot univerzitetni profesor, in sicer najprej v Bruslju v inštitutu Saint-Pierre in potem v Luvainu, kjer ima, kot je znano, sedež znamenita katoliška univerza.

Toda teologija je bila samo ena plat njegove izobrazbe, saj se je z njo družilo tudi veliko filozofsko in literarno znanje.

Kar je Moellerja najbolj zanimalo, je bilo vprašanje odnosa med kršćan-

stvom in modernostjo. Med njegovimi zadevnimi deli naj omenimo: *Grška modrost in krščanski paradoks*, *Moderni človek spričo odrešenja* in že omenjenih pet knjig dela, o katerem danes poročamo.

Vendar se je Moeller udeleževal tudi kot teolog in kot cerkveni človek. Udeležil se je 2. vatikanskega koncila, na koncu pa je bil podtajnik Kongregacije za verski nauk.

Slovenska prosveta
in Zveza slovenske katoliške
prosvete
razpisujeta

XXV. tekmovanje zamejskih
amaterskih odrov

MLADI ODER

*Tekmovanja se lahko udeležijo
amaterski odri, ki delujejo v naši de-
želi.*

*Tekmovanje traja do konca leta
1999. Izid bo javno razglašen ob slo-
venskem kulturnem prazniku februarja
prihodnjega leta.*

*Skupine, ki se nameravajo ude-
ležiti jubilejnega 25. tekmovanja, mo-
rajo javiti svojo udeležbo enemu od
obeh prirediteljev.*

*Za vsa podrobnejša pojasnila in
prijave se je treba javiti na naslov
SLOVENSKA PROSVETA, Trst, ulica
Donizetti 3, tel. 040-370846 ali pa
ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE
PROSVETE, Gorica, viale XX Set-
tembre 85, tel. 0481-538128.*

Že ti skopi biografski podatki pokažejo, da Moellerjevo kulturno zanimanje ni bilo nikoli sektorsko, ampak je zajemalo celotno današnjo kulturno obzorje, pa naj je razpravljal o Sartrovem ateizmu ali o kaki papeški encikliki ali o socialnem vprašanju. Tako lahko razumemo tudi povsem svojevrstno metodo, s katero pristopa h kulturi in nad katero se je navduševal tudi znameniti Urs Von Balthasar: namreč metodo, ki združuje strogost in svobodnost, lucidnost analize in popolno, celo izzivalno sproščenost v sodbi.

Nekaj značilnosti te Moellerjeve metode: k nekemu pisatelju pristopa zgodovinsko znanstveno, ampak hkrati tudi kot živemu bitju, ki tudi

mrtno izžareva neki živ odnos do sveta; kriterij njegovega pristopa ni estetski okus, čeprav je tudi ta del tega kriterija, kajti brez estetskega okusa človek izgubi čut za realnost neke umetnine. Brez okusa postane umetnina - kakor sta na primer pokazala pri Slovencih Pirjevec in Kermauner - samo pretveza za miselno, psihološko ali sociološko umovanje.

Drugi aspekt Moellerjeve metode je v ukitivni ločevanju med umetnostjo in življenjem, med človekom in pisateljem, kar je bil eden od principov Crocejeve estetike.

Tretji aspekt je izredna zmožnost konverzacije, se pravi neki kritičen odnos do avtorja. Kar Moellerja prvenstveno zanima, ni stil, ni estetska vrednost, ni svetovni nazor, ampak svoboda, katere je neki avtor zmožen.

V tem ključu se loteva že navedenih avtorjev. Esej o Camusu ima podnaslov *Brezupna poštenost*, s čimer dobro označuje pisatelja, polnega slepo absolutni resnici in pravici, katere pa ne more izživeti, čeprav ga ta sla pripelje v samo preddverje krščanstva. Esej o Grahamu Greenu je podnaslovljen *Mučeništvo upanja*: čeprav je svet pod žezlom satana, mora človek upati, ker je Kristus vstal, se glasi bistveno sporočilo tega pisatelja. Tretji prikazan avtor je Franc Kafka s podnaslovom *Obljubljena dežela brez upanja*: obljubljena dežela je kajpada isto absolutno kot pri Camusu, čeprav manj eksplicitno, a nič manj trpeče izraženo. V tem Judu tiči tipično hebrejsko pričakovanje nekega adventa, ki pa pri njem nima svojega odrešenika.

Sporočilo Jeana Paula Sartra Moeller označuje kot *Odklonitev nadnaravnega*. Gre za edinega izrazitega ateista med to petorico velikih. Avtor analizira motive Sartrovega ateizma in zaključuje: "Najhujše od vsega je ravnodušen in leden ton, s katerim Sartre prikazuje svoj ateizem, kot da bi bil povsem normalen." Avtor, ki zaključuje te prikaze, je veliki kraištjan Péguy. Tudi on je dobro zadet s podnaslovom *Upanja v vstajenje*. Moeller je svoj navdušeni esej pretkal s pogo-stimi navedki iz Péguyeve poezije.

Morda je odveč poudariti visoko kulturno raven, bogato informativnost in stilno iskrivost Moellerjevega pisanja.

A.R.

vedno le "Sv. Križ". To je zgodovinska resnica! Vse drugo je enostavno iz trte izvito.

Da je temu res tako, prilagam dva dokumenta iz leta 1903, na katerih ni noben "Križ", ampak jasno in točno le "Sv. Križ".

Začnimo tudi mi dajati našim krajem in vsem zgodovinsko točna imena!

D.Š.

Nismo strokovnjaki na področju toponomastike. Zato smo prosili akademika prof. Pavleta Merkùja, ki je za našo založbo sestavil priročnik o imenih slovenskih krajev v Italiji, da pismo komentira.

Uredništvo

Odgovor prof. Pavleta Merkùja:

Dragi prijatelj!

Kaj pa kanonika stolnega kapitlja sv. Justa v Trstu, ki sta zabeležila l. 1360 smrt *Micxe de Cris* (Mikšè iz Križa) in l. 1368 smrt *Andree de Cris* (Andrej iz Križa), ali sta bila tudi fašista ali komunista, saj so prav slednji v našem stoletju spakedrali imena naših krajev? Ko so v istem času zapisovali to krajevno ime v latinščini, so hkrati pisali l. 1309 *a canipariis Sancte Crucis* (od ključarjev Svetega Križa), l. 1351 in *Sancta Cruce* (v Svetem Križu) in tako še in še.

Zgodovinarji vejo, da so tržaški kanoniki in notarji do polovice 15. stoletja zapisovali imena slovenskih krajev ali v sami slovenski obliki ali z latinskim imenom; in so strogo razlikovali med dvema kulturnima področjema: po slovensko so pač pisali Križ, kakor se glasi ime vseh slovenskih Križev, ki nosijo ime po cerkvah, posvečenih najdbi sv. Križa, in cerkveno-latinskim imenom istih krajev, v katerih je svetniški prilastek obvezen. V drugi polovici 15. stoletja se je s humanistično modo marsikaj spremenilo in odtlej težje zasledimo izvirna slovenska krajevna imena, a tudi humanistični modi ne moremo naprtiti nakan sodobnih političnih uravnilovk.

In še: ljudska raba - vštevši ljudi, ki se v Križu priznajo za zveste katoličane - je nedvoumna: ti živijo v Križu in tako v vsakdanjem govoru imenujejo naselje, hodijo v kriški portič (ne v sve-

tokriškega), kakor v vsakdanjem življenju rabijo kriški govor kraškega narečja (ne svetokriškega). To velja v enaki meri za vse tri primorske Križe: tržaškega, sežanskega in vipavskega.

Če se je v poslednjih dveh stoletjih, v katerih je politična in ideološka moč začela prevladovati nad zgodovino in kulturo, začela tudi borba za uporabo takšnega ali drugačnega krajevnega imena, mora vsaj jezikovni zgodovinar ohraniti hladno kri in spoštovati, ponavljam, zgodovino in ljudsko kulturo. Če je sloviti Janez pač Svetokriški, to nima s tem nič opraviti, nosi pač ime po cerkvi, v kateri je služboval, ne pa po rojstnem kraju. Če se v Križu, kakor drugje na Slovenskem, v poslednjih dveh stoletjih že bije politična in ideološka borba tudi s sredstvi poimenovanja krajev, je pač nov pojav, ki nima z zgodovino in ljudsko kulturo nič opraviti. Če v poslednjih letih kak občinski odbor vsiljuje poimenovanja, ki imajo prej politično kot drugačno težo, nič ne morem. A dovoljuj vsaj staremu prijatelju, ki razlikuje med zgodovino in kulturo na eni strani ter politiko in ideologijo na drugi, da je prvima zvest. Sam ti bom dovolil, da pišeš katerokoli krajevno ime, kakor ti je volja, s tem boš pač pokazal, koliko ti je do zgodovinske in kulturne resnice, koliko pa do politične preračunljivosti: a zato, te prosim, ne trgaj mrež Križanom in Nekrižanom, ki se ne priznajo za Svetokrižane in Nesvetokrižane.

Sine ira et studio

tvoj Pavle Merkù

Izšel je priročnik

Slovenska krajevna imena v Italiji

Sestavil ga je prof. Pavle Merkù

“V vseh letih, ko sem se srečeval z Dušanom Černetom in prijatelji pod krošnjami Treh dreves, mi je pogostoma ponavljal, da sem dolžan pripraviti priročnik slovenskih krajevnih imen v Italiji: časnikarji da pogrešajo tak priročnik in zmeda, ki vlada pri nas in ne samo pri nas pri njihovi uporabi, naravnost kliče po premišljenem, zanesljivem in uporabnem priročniku”.

15.000 lir

za smeh in dobro voljo

Svojega slepega prijatelja pelje s čolnom na blejski otok. Sredi jezera se mu zlomi veslo in reče:

"Zdaj smo pa tam!"

Slepi prijatelj pa izstopi!

—O—

Bohinjec zjutraj odpre okno in reče:

"Uf, kako svež zrak je zunaj!"

Sosed ga sliši in mu odgovori:

"Normalno, saj je bil celo noč zunaj."

—O—

Bohinjec pride v Ljubljano in vpraša policaja:

"Ali veste, kje je Linhartova ulica?"

Policaj: "Seveda, saj stojite na njej!"

Bohinjec: "Nič čudnega, da je nisem videl!"

—O—

Sin pride iz šole domov. Oče ga vpraša:

"Danes ste imeli računalništvo. Kaj ste jemali?"

"Iskali smo najmanjši skupni imenovalci!"

"Ali ga še zdaj niso našli? Iskali smo ga, ko sem še jaz hodil v šolo!"

—O—

Starim bi bilo treba dopovedati, da bo svet obstajal tudi takrat, ko jih več ne bo. Mladim pa, da je obstajal tudi takrat, ko jih še ni bilo!

—O—

Uslužbenec nekega podjetja je dobil za kazen tri leta zapor, ker je direktorju rekel, da je idiot.

"Ali ni kazen malo preostra?"

"Za obrekovanje ni, ker je dobil samo eno leto, dve leti je dobil zaradi izdaje poslovne skrivnosti!"

Mu je že spet kdo pokazal jezik?

MURVA FABIANIJEVIH
Stoletje miru na Krasu

*Ljubezenska zgodba pod
stoletno murvo Fabianijevih
v Kobdilju na Krasu.
Naročite jo lahko tudi
po pošti.
Cena 29.000 lir.*

listnica uprave

DAROV V TISKOVNI SKLAD:

Remo Devetak, Sovodnje - 20.000 lir; Gostilna Devetak, Sovodnje - 60.000 lir; Daniela Žerjal, Opčine - 10.000 lir; Lojze Debelis, Trst - 60.000 lir; Alfonz Žužek, Mavhinje - 10.000 lir; Ezio Martin, Pinerolo - 10.000 lir; Marja in Marko Tavčar, Devin - 5.000 lir; Jolanda Korsič, Števerjan - 10.000 lir; Aliver Hrovatin, Opčine - 20.000 lir; Janez Belej, Rim - 5.000 lir; Mirjam in Adrijan Pahor, Gorica - 10.000 lir; Aleksander Mužina, Gropada - 10.000 lir; Marija Breclj, Sesljan - 10.000 lir; Zavod sv. Družine, Gorica - 10.000 lir; Mario Zahar, Zabrežec - 10.000 lir; Lojze Burjes, Wickliffe, ZDA - 46.441 lir; Ciril Kobal, Koper, Slovenija - 10.000 lir; Roman di Battista, Števerjan - 10.000 lir; Venceslav Legiša, Mavhinje - 10.000 lir; Žarko Škerlj, Bazovica - 10.000 lir; Marinka Brezigar Terčon, Nabrežina - 100.000 lir;

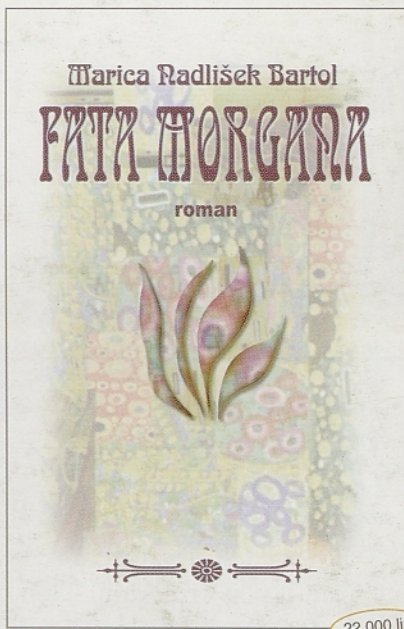
DAROV V SPOMIN:

V spomin na ravnateljico Elvi Slokar daruje I. Ž. 100.000 lir za Mladiko.

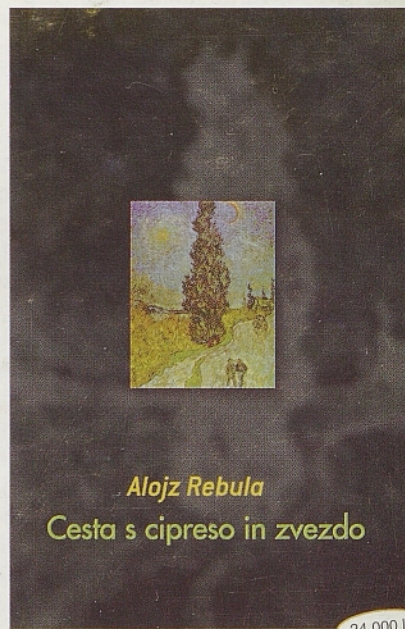
V počastitev spomina Silvana Giraldirja daruje žena Majda 100.000 lir za Mladiko in 100.000 lir za Slovensko prosveto.

Vsem prisrčna hvala!

Sto let slovenskega romana v Trstu

22.000 lir

24.000 lir

1898

100 let

1998

Prvi tržaški roman

Roman o Trstu

Obe knjigi dobite v slovenskih knjigarnah ali pri Mladiki, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 040 370846 - faks 040 633307

E-mail: urednistvo@mladika.com